

Vladimir Jilkine

**EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS LOMA,
NODROŠINOT TIESĪBAS UZ TAISNĪGU
LIETAS IZSKATĪŠANU TIESĀ:
LATVIJAS REPUBLIKAS UN SOMIJAS
REPUBLIKAS PIEREDZE**

Promocijas darba kopsavilkums
tiesību doktora zinātniskā grāda iegūšanai
Specialitāte – juridiskās zinātnes
Apakšnozare – starptautiskās tiesības

Rīga, 2016

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

Vladimir Jilkinē

EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS LOMA,
NODROŠINOT TIESĪBAS UZ TAISNĪGU
LIETAS IZSKATĪŠANU TIESĀ:
LATVIJAS REPUBLIKAS UN SOMIJAS
REPUBLIKAS PIEREDZE

Promocijas darba kopsavilkums
tiesību doktora zinātniskā grāda iegūšanai

Specialitāte – juridiskās zinātnes
Apakšnozare – starptautiskās tiesības

Rīga, 2016

Promocijas darbs izstrādāts Rīgas Stradiņa universitātē

Darba zinātniskais vadītājs:

Dr. iur., profesors **Vitolds Zahars**,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Oficiālie recenzenti:

Dr. iur., profesors **Aivars Endziņš**,
Biznesa augstskola "Turība", Latvija

Dr. iur., Dr. psych., profesors **Viktoras Justickas**,
Mikola Romerio universitāte, Lietuva

Dr. iur., asociētais profesors **Jānis Grasis**,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Promocijas darba aizstāvēšana notiks 2016. gada 1. novembrī plkst. 10.00 Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās zinātnes promocijas padomes atklātā sēdē Rīgā, Dzirciema ielā 16, Hipokrāta auditorijā.

Ar promocijas darbu var iepazīties RSU bibliotēkā un RSU mājas lapā www.rsu.lv

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

EIROPAS SAVIENĪBA

Promocijas darbs izstrādāts ar ESF projekta "Atbalsts doktorantiem studiju programmas apguvei un zinātniskā grāda ieguvei Rīgas Stradiņa universitātē", vienošanās Nr. 2009/0147/1DP/1.1.2.1.2./09/IPIA/VIAA/009.

Promocijas padomes sekretāre:

Dr. iur., profesore **Sandra Kaija**

SATURS

Promocijas darba raksturojums	4
Promocijas darba satura konspektīvs izklāsts	13
1. EIROPAS CILVĒKTIESĪBU UN PAMATBRĪVĪBU AIZSARDZĪBAS KONVENCIJAS, KĀ ARĪ EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS NOLĒMUMU NOZĪME NACIONĀLAJĀ TIESVEDĪBĀ	13
Secinājumi.....	17
2. TIESĪBAS UZ TAISNĪGU LIETAS IZSKATĪŠANU NEATKARĪGĀ UN OBJEKTĪVĀ AR LIKUMU NOTEIKTĀ TIESĀ	19
Secinājumi.....	25
3. PRASĪBU PĀRSKATĪŠANA LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKAJĀ TIESĀ UN SOMIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKAJĀ TIESĀ UN TIESU DARBĪBAS UZRAUDZĪBAS STARPTAUTISKĀ STANDARTA REALIZĒŠANA	26
Secinājumi.....	30
4. PUŠU VIENLĪDZĪBA UN TAISNĪGAS IZTIESĀŠANAS GARANTIJAS EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS SKATĪJUMĀ ...	32
Secinājumi.....	34
NOBEIGUMS	36
PRAKTISKĀS REKOMENDĀCIJAS.....	40
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	46
PATEICĪBAS	53

PROMOCIJAS DARBA RAKSTUROJUMS

Šis ir pirmais salīdzinošais pētījums, kurš veltīts Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas nozīmes un Eiropas Cilvēktiesību tiesas lomas detalizētai izpētei tiesību uz taisnīgu lietas izskatīšanu nodrošināšanā Latvijas Republikas Satversmes tiesā, Latvijas Republikas un Somijas Republikas Augstākajās tiesās, tai skaitā, izskatot prasības par nacionālo tiesu nolēmumiem, kuri stājušies likumīgā spēkā. Pamats lietas pārskatīšanai tiesā, cita starpā, ir Eiropas Cilvēktiesību tiesas konstatētie Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas vai tās Protokolu noteikumu pārkāpumi.

Autors ir izpētījis un izanalizējis Latvijas Republikas Satversmes tiesas un trīs Augstākās tiesas Departamentu, kā arī Somijas Republikas Augstākās tiesas un Augstākās administratīvās tiesas nolēmumu materiālus laika posmā no 2010. gada līdz 2015. gadam, tai skaitā prasības par spēkā stājušos spriedumu krimināllietās atcelšanu, pamatojoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas pieņemtajiem lēmumiem par Konvencijas un Protokolu pantu pārkāpumiem. Pēc autora izstrādātās anketas Latvijā un Somijā veikta socioloģiskā aptauja. Darbā izmantoti un izanalizēti Eiropas Cilvēktiesību tiesas, Latvijas Republikas Satversmes tiesas, Augstākās tiesas nolēmumi, prokuroru iesniegumi (protesti), Latvijas Republikas Valdības ziņojumi par Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumu izpildi, kā arī no Somijas Republikas Augstākās tiesas un Augstākās administratīvās tiesas saņemtie dati, kas saistīti ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas precedentu realizāciju, parādītas likumsakarības Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumu izpildē un izceltas īpašās pieejas to izpildei gadījumos, kad rodas kolīzijas starp starptautisko tiesību normu un valsts konstitūciju.

Darba aktualitāte. Cilvēktiesību nodrošināšana ir demokrātiskas valsts pamatprincips un viens no tiesiskas valsts galvenajiem elementiem. Valsts ir atbildīga par cilvēka tiesību un pamatbrīvību nodrošināšanu un to iespējamo pārkāpumu novēršanu. Arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Preambulā teikts, ka cilvēka tiesības un pamatbrīvības vislabāk var nodrošināt patiesi demokrātisks politisks režīms.

Promocijas darbā pirmo reizi tiek apskatīts Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) pieņemto nolēmumu pret Latvijas Republiku un Somijas Republiku salīdzinājums ar nacionālo procedūru ietvaros pārskatīto lietu analīzi

pēc jaunatklātiem apstākļiem, kad ECT ir atzinusi Konvencijas un tās Protokolu pārkāpumu.

Autors ir veicis starptautisko un Latvijas Republikas un Somijas Republikas tiesību aktu, tiesu prakses salīdzinošu analīzi, kā arī Latvijas Republikas Satversmes tiesas un trīs Augstākās tiesas Departamentu un Somijas Republikas Augstākās tiesas un Augstākās administratīvās tiesas pieņemto nolēmumu secinājumu un pamatojumu izpēti un aizstāvēšanai izvirza sekojošos **pētījuma jautājumus**:

1. Kā piemērot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas normas un starptautiskās cilvēktiesību normas nacionālajā tiesu praksē tādā mērā, lai netiktu samazinātas vai ierobežotas konstitūcijā iekļautās pamattiesības? Kā saglabāt valsts konstitucionālo suverenitāti un palielināt konstitūcijas un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas garantēto cilvēka un pilsoņa tiesību un brīvību aizsardzības efektivitāti?

2. Kā ar Konvencijas noteikumu palīdzību nodrošināt tiesības uz taisnīgu lietas iztiesāšanu Latvijas Republikā un Somijas Republikā, izvairoties no politiskās ietekmes, un, balstoties uz nacionālās konstitūcijas prioritātes principa un piemērojot starptautiskos likumus tādā mērā, lai netiktu samazinātas vai ierobežotas konstitūcijā iekļautās pamattiesības? Kā optimizēt taisnīgu iztiesāšanu, izskatot prasību par nacionālās tiesas nolēmumu, kas jau stājies likumīgā spēkā, atcelšanu, pamatojoties uz jaunatklātiem apstākļiem, kad ECT ir atzinusi Konvencijas un tās Protokolu pārkāpumu?

3. Kas ir prioritārs, novēršot ECT konstatētās tiesas kļūdas – ECT nolēmums vai Latvijas Republikas Satversme un Somijas Republikas Konstitūcija un vai Latvijas un Somijas tiesu prakse atbilst ECT prasībām par tiesībām uz taisnīgu lietas iztiesāšanu?

4. Vai ECT nolēmums, kurš pieņemts pamatojoties uz sūdzību pret Latviju un Somiju, ir izpildāms, ja tas ir pretrunā ar konstitūciju un padara apšaubāmu konstitūcijas prioritāti, kurai tiesību sistēmā ir augstāks juridiskais spēks salīdzinājumā ar jebkuriem citiem tiesību aktiem?

Promocijas darba **zinātniskā novitāte**.

1. Promocijas darbs ir pētījums, kas veltīts Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas lomas teorētiskajai izpratnei, ECT precedentu izpētei Latvijas un Somijas tiesību sistēmā un Latvijas Republikas Satversmes tiesas un trīs Augstākās tiesas Departamentu un Somijas Republikas Augstākās tiesas un Augstākās administratīvās tiesas judikatūrā,

izskatot prasības par spēkā stājušos nacionālo tiesu nolēmumu atcelšanu pēc tam, kad ECT ir atzinusi Konvencijas un tās Protokolu pantu pārkāpumus.

2. No veiktās Latvijas Republikas Satversmes tiesas un Somijas Republikas Augstākās tiesas nolēmumu analīzes secināts, ka ar Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas interpretēšanu saistīto kolīziju risināšanā konstitūcijai ir prioritāra loma.

3. Pētījumā sniegta atsevišķu Eiropas valstu, Krievijas Federācijas un Amerikas Savienoto Valstu konstitūciju salīdzinošā analīze, uz kuras pamata izklāstīta autora pozīcija, ka nacionālās drošības un cilvēktiesību aizsardzības interesēs valstu konstitūcijām ir prioritāte pār starptautiskajiem likumiem, kuri tikai papildina konstitūcijas pamatprincipus.

4. Tiek apskatīta Latvijas un Somijas tiesību piemērošanas prakses atbilstība Eiropas tiesvedības standartiem, izanalizēta Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse un tās piemērošana šo valstu tiesvedībā.

5. Darba novitāte ir pētījums par Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas, kā arī ECT ietekmi uz nacionālo tiesvedību, izskatot Latvijas Republikas un Somijas Republikas Augstākajās tiesās prasības par agrāk pieņemtu nolēmumu atcelšanu pēc tam, kad ECT atzinusi Konvencijas pantu pārkāpumu.

6. Pirmo reizi darbs ir uzrakstīts ne tikai ņemot vērā ECT nolēmumu analīzi, bet nostiprināts arī ar normatīvo aktu, statistikas un Somijas Republikas Augstākās tiesas un Latvijas Republikas Satversmes tiesas un Augstākās tiesas nolēmumu, liela apjoma speciālās literatūras, Latvijas un Somijas tiesību zinātnieku darbu analīzi, kā arī ar ECT tiesnešu, Latvijas Republikas Satversmes tiesas esošo un bijušo tiesnešu veikto aptauju.

Promocijas darba apjoms un struktūra

Darba struktūru nosaka pētījuma objekts un priekšmets, mērķis un uzdevumi; tas sastāv no ievada, četrām nodaļām, kurās ietverti astoņpadsmit paragrāfi, nobeiguma, izmantoto avotu un literatūras saraksta, kā arī pielikumiem.

Promocijas darba apjoms un struktūra atbilst noteiktajām prasībām.

Pētījuma mērķis ir noskaidrot Eiropas Cilvēktiesību tiesas lomu lietu taisnīgas izskatīšanas nodrošināšanā Latvijā un Somijā, ko nosaka šo valstu konstitūcijas un Eiropas Cilvēktiesību konvencija.

Nospraustā mērķa sasniegšanai pētījuma gaitā tika risināti šādi **pētījuma uzdevumi**:

1. Izanalizēt konstitūcijas lomu Latvijas Republikas un Somijas Republikas nacionālajā tiesvedībā.

2. Noteikt Eiropas Cilvēktiesību konvencijas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas lomu lietu taisnīgā iztiesāšanā.

3. Izpētīt prasību pārskatīšanas procedūru Latvijas Republikas un Somijas Republikas Augstākajās tiesās un starptautiskā tiesu darbības uzraudzības standarta īstenošanu.

4. Izanalizēt tiesību uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā nodrošināšanu.

Pētījuma objekts – konstitucionālās tiesiskās attiecības, kas saistītas ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas realizēšanu Latvijā un Somijā un ir radušās sakarā ar konstitūcijā un Eiropas Cilvēktiesību konvencijā garantēto cilvēka un pilsoņa tiesību un brīvību atzīšanu, ievērošanu un aizsardzību.

Pētījuma priekšmets ir starptautisko tiesību aktu noteikumi, ECT, Latvijas Republikas Satversmes tiesas un Augstākās tiesas, Somijas Republikas Augstākās tiesas prakse, kura garantē cilvēka tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu tiesā.

Pētījuma vieta: Latvija un Somija.

Par pētījuma teorētisko pamatu kalpoja bijušo Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētāju Aivara Endziņa, Gunāra Kūtra, Satversmes tiesas priekšsēdētāja vietnieka Ulda Ķīņa, bijušās Satversmes tiesas tiesneses Anitas Ušackas, ECT bijušo tiesnešu no Latvijas un Somijas Egila Levita, Inetas Ziemeles, Matti Pellonpää, Päivi Hirvelä, ECT tiesnešu Mārta Mita un Paulīnes Koskelo atziņas, kā arī Latvijas un Somijas tiesībzinātnieku Kalvja Torgāna, Tālava Jundža, Jāņa Graša, Ulda Krastiņa, Osvalda Joksta, Andreja Vilka, Sandras Kaijas, Markku Fredman, Martin Scheinin, P.Pölönen, A.Tapanila un citu valstu zinātnieku F.G.Jacobs, V.Kašepova, A.Kovļera, B.Osmiņina, V.Rudneva zinātniskie darbi, kuros izskatīti starptautisko tiesību teorijas jautājumi.

Promocijas darba izstrādes gaitā izmantotas vispārzinātniskās un speciālās juridiskās pētniecības metodes.

Vēsturiskā metode izmantota, aplūkojot cilvēktiesību, tostarp, tiesību uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā, izcelsmi un attīstību dažādos laikposmos.

Salīdzinošā metode izmantota, analizējot dažādu zinātnisko darbu autoru un tiesību ekspertu viedokļus par Eiropas Cilvēktiesību tiesas un visu līmeņu nacionālo valstu tiesu lomu tiesību uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā

nodrošināšanā saskaņā ar šo valstu konstitūcijām un starptautiskajām saistībām. Ar šīs metodes palīdzību skaidrotas kopīgās un atšķirīgās iezīmes Somijas Republikas un Latvijas Republikas tiesu praksē.

Formāli loģiskā metode izmantota atsevišķu kopsakarību atklāšanā Somijas Republikas un Latvijas Republikas tiesu praksē kontekstā ar tiesību uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā un autora pozīcijas formulēšanu neviennozīmīgi vērtētos jautājumos.

Empīrisko materiālu apstrādē izmantota **indukcijas metode**. Ar indukcijas metodi autors izzināja konkrētus faktus no Somijas Republikas un Latvijas Republikas tiesu prakses, kas ļāva izdarīt loģiskus vispārinājumus, kuri kļuva par pamatu autora secinājumiem un priekšlikumiem tiesību normu jaunrades jomā. Izmantojot **dedukcijas metodi**, autoram ir izdevies izprast abu pētāmo valstu tiesu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas atsevišķu nolēmumu loģiku un pamatojumu.

Lai ilustrētu tiesību normas un pierādītu visu līmeņu tiesu nolēmumu pamatotību atbilstoši tiesību aktu prasībām, tika izmantota **teorētiskās modelēšanas metode**.

Promocijas darbā izmantoti 490 informācijas avoti.

Veiktais pētījums pierādīja, ka lielākā daļa pārkāpumu, ko pieļāvušas nacionālās tiesas, ir saistīta ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.panta pārkāpumiem. Nacionālo tiesu kļūdas spriedumu taisīšanā un augstākās instances tiesā izskatāmo lietu skaita palielināšanās liecina par nepieciešamību izdarīt grozījumus nacionālajos tiesību aktos un veikt tiesu sistēmas reformas atbilstoši Eiropas Padomes standartiem.

Pētījumā detalizēti apskatīti piemēri, kā Latvijas Republikas Satversmes tiesa, Latvijas Republikas Augstākā tiesa un Somijas Republikas Augstākā tiesa ir piemērojušas Eiropas Cilvēktiesību tiesas precedentus, izskatot līdzīgas lietas šo valstu nacionālajās tiesās.

Promocijas darba praktiskā nozīme izpaužas tādējādi, ka tajā formulētie argumentētie priekšlikumi (*de lege ferenda*) ir ņemami vērā nacionālo tiesību aktu pilnveidošanā un tiesību piemērošanas praksē, lai tās sakārtotu atbilstoši starptautiskajām tiesību normām, kuras detalizēti noformulētas Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā.

Promocijas darba rezultātu aprobācija: pamattēzes un secinājumi ir atspoguļoti autora uzstāšanās reizēs un diskusijās 9 zinātniskajās un akadēmiskajās konferencēs un 21 publikācijā Eiropas valstīs, Krievijā un ASV, kurās tika izklāstīts šā promocijas darba nodaļu galvenais saturs, kā arī Baltijas

Starptautiskajā akadēmijā nolasītajās lekcijās un doktoranta vairāk nekā 10 gadus ilgajā juridiskajā praksē Somijā, sagatavojot 5 sūdzības Eiropas Cilvēktiesību tiesai, sagatavojot un izskatot lietas arbitražas tiesā ar ārvalstu naftas kompāniju piedalīšanos, kriminālprocesā Zviedrijā, kā arī lietu izskatīšanā tiesās, tostarp, ar starptautisku kompāniju un ārvalstu klientu piedalīšanos.

Darbā izmantoti arī to lietu materiāli, kuras autors sagatavojis izskatīšanai Eiropas Cilvēktiesību tiesā un dažādu instanču Somijas tiesās.

Uztāšanās ar referātiem starptautiskajās zinātniskajās konferencēs

1. 2nd International Scientific and practical conference proceedings. “The Transformation Process of Law, the Regional Economy and Economic Policy: Topical Economic, Political and Legal Issues”. BSA, Riga. 10.12.2013.

2. IV International young researchers and students’ scientific and practical conference “Time of Challenges and Possibilities: Problems, development and perspectives”. Riga. 15–16.5.2014.

3. 3rd International Scientific Conference. “Transformation Process in Law, Regional Economy and Economic Policies: Topical Economic, Political and Legal Issues”. BSA. Riga. 12 December 2014.

4. International conference on security reinforcement to be held at RSU. Starptautiskā zinātniski praktiskā konference. Drošības nostiprināšanas aktuālās problēmas: politiskie, sociālie, tiesiskie aspekti. Rīga Stradiņš University. 23 April 2015.

5. International conference in BSA. Modernization of private contemporary trends. Privāttiesību modernizācijas mūsdienu tendences. Riga. 23–24 April 2015.

6. V International young researchers and students scientific and practical conference “Transformation of regional Economies: sustainable development and Competitiveness”. BSA, Riga. 14–15 May 2015.

7. International Scientific Conference “New Challenges of Today's Society in Strengthening Security: State of Play and Future Perspectives”. Rīga Stradiņš University. 20 April 2016.

8. Scientific Conference “Crime Prevention: Current Trends and Processes”. BSA, Riga, 22 April 2016, in absentia.

9. Conference in Ryazan State University named S. A. Esenin. “The rights and freedoms of man and citizen: theoretical aspects and legal practice”. 28 April 2016, in absentia.

Publicētie zinātniskie raksti par promocijas darba tēmu

1. Применение статьи 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод в уголовном процессе в Финляндии при расследовании дел о банкротстве и взыскании долга. Published: The Baltic Journal of Law. 2013 Nr. 4, ISSN 1691-0702. С. 62–72.

2. Применение статьи 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод в уголовном процессе в Финляндии. Published: The transformation process of law, the regional economy and economic policy: the relevant economic and political and legal issues. 2nd International scientific and practical conference proceedings. ISBN 978-9984-47-096-2. С. 61–65.

3. Практика применения Постановлений ЕСПЧ в Верховном Суде Финляндии. Conference in BSA, 15–16.5.2014. Published: IV International young researchers and students' scientific and practical conference "Time of challenges and possibilities: Problems, development and perspectives". BSA. ISBN 978-9984-47-091-7. С. 116–123.

4. The Role of European Court of Human Rights to a Fair Trial in Finnish Supreme Court (Poster presentation). International Multidisciplinary Scientific Conferences on Social Sciences and Arts - SGEM2014 01.09.2014-10.09.2014. Bulgaria. Published: International Multidisciplinary Scientific Conferences on Social Sciences and Arts – SGEM 2014. Bulgaria, Volume 1. ISSN 2367-5659, ISBN 978-619-7105-25-4, pp. 901–908.

5. The Implementation of the Ne bis in idem-principle in the Supreme Court of Finland. International Multidisciplinary Scientific Conferences on Social Sciences and Arts – SGEM2014 01.09.2014-10.09.2014. Bulgaria. Published: International Multidisciplinary Scientific Conferences on Social Sciences and Arts – SGEM 2014, Volum 1. ISSN 2367-5659, ISBN 978-619-7105-25-4, pp. 861–867.

6. Право на уважение частной жизни и прослушивание телефонов в международном праве на примере судопроизводства Финляндии. Published: The Baltic Journal of Law 2014 Nr. 4. ISSN 1691-0702. С. 74–86.

7. Прецеденты Европейского суда по правам человека и реализация принципа презумпции невиновности в судопроизводстве Финляндии. The Baltic Journal of Law 2015 Nr. 3, ISSN 1691-0702. С. 23–35.

8. The right to free assistance of an interpreter and /or translator based on the example of Finland. 15 th International Academic Conference. Rome,

14 April 2015 – 17 April 2015. Published: Scientific journals *Procedia Economics and Finance*, ISBN 978-80-87927-08-3, IISES, pp. 487–500.

9. History of Finnish Legislation and its Continuous Evolution under the Influence of Judgements by the European Court of Human Rights. 23 April 2015. International conference on security reinforcement to be held at RSU. Starptautiskā zinātniski praktiskā konference. Drošības nostiprināšanas aktuālās problēmas: politiskie, sociālie, tiesiskie aspekti. ISBN 978-9984-793-72-6, pp. 78–79.

10. Implementation of the presumption of innocence principle in European Court of Human Rights and legal proceedings of Finland. 18th International Academic Conference. London. 25 August 2015 – 28 August 2015. Published: Scientific journals *Procedia Economics and Finance*, December 2015, pp. 337–336.

11. Practices of case proceedings by the Supreme Court of Finland, suspect's right to defence by means of legal assistance. 17th International Academic Conference. Vienna, June 21–24, 2015. Published: Scientific journals *Procedia Economics and Finance*, ISBN, IISES, pp. 185–199.

12. Защита прав человека Конституционным судом Латвийской Республики. Published: V International young researchers and students scientific and practical conference “Transformation of regional Economies: sustainable development and Competitiveness”. BSA, Riga. 15 May 2015. С. 215–227.

13. Перспективы и пути решения проблемы соблюдения права на тайну корреспонденции в контексте борьбы с преступностью в Финляндии. Published: The Journal “Juridical Science” 2015 № 3, ISSN 2220-5500. <http://jur-science.ru>. С. 92–97.

14. The fight against cyber-crime in the context of compliance with the right to protection against arbitrary or unlawful interference with privacy, family, home or correspondence based on an example of Finland. 21st International Academic Conference, Miami, USA. 09 February 2016. ISBN 978-80-87927-19-9, IISES, pp. 96–108.

15. Влияние решений ЕСПЧ и Европейской Конвенции на рассмотрение дел в Конституционном суде Латвийской Республики. Article accepted for publication in the Journal “Juridical Science”. ISSN 2220-5500. <http://jur-science.ru>. Принято к печати.

16. Co-authored with Vitolds Zahars. Consideration of claims cancellation of decisions by national court that have entered into force by the

Supreme court of Finland. Published: Administratīvā un Kriminālā Justīcija. Nr. 4/2015, pp 3–13.

17. The implementation of international legal standards in the revision of the judgements that are in force by Supreme Court of Finland. Electronic Journal Socrates. ISSN 2256-0548 RSU. 2015. Nr. 3, pp. 54–65.

18. Comparative analysis of casework by the Supreme Court of the Republic of Latvia and the Supreme Court of the Republic of Finland. Article accepted for publication in the Journal Administratīvā un Kriminālā Justīcija.

19. Priority of Constitution in the national legal system and position of international treaties in sources system of national law. Article accepted for publication in the Journal Administratīvā un Kriminālā Justīcija №1 2016.

20. Роль Конституционного суда Латвийской Республики в эффективной защите прав человека. Журнал «Юридическая гносеология». Научный журнал. 2016 №1. www.jur-gnosis.ru. С. 26–34.

21. Position of the European Court on the implementation of decisions by national courts which are in legal force. Socrates. ISSN 2256-0548 RSU Elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls. Article accepted for publication.

Darba galvenie aspekti un secinājumi palīdzēs paplašināt starptautisko un konstitucionālo tiesību jēdzienu. Iegūtie rezultāti var kalpot par pamatu autora tālākiem pētījumiem.

PROMOCIJAS DARBA SATURA KONSPEKTĪVS IZKLĀSTS

1. EIROPAS CILVĒKTIESĪBU UN PAMATBRĪVĪBU AIZSARDZĪBAS KONVENCIJAS, KĀ ARĪ EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS NOLĒMUMU NOZĪME NACIONĀLAJĀ TIESVEDĪBĀ

Promocijas darba autors atzīmē, ka gandrīz pirms 100 gadiem, izstrādājot un apspriežot Latvijas Republikas Satversmes projektu, tās Dibināšanas sapulces locekļi vairākkārt tika atsaukušies uz tā laika demokrātisko valstu pieredzi, tādējādi apliecinot Latvijas valstī izveidojamās iekārtas organisko saikni ar citu progresīvo valstu iekārtām. Analģisku pieeju izmantoja arī Latvijas Republikas Augstākās Padomes deputāti, kuri atjaunoja Latvijas valsti un tās Satversmes darbību *de facto*.

No Latvijas Republikas Satversmes tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakses analīzes izriet, ka taisnīguma kā cilvēka un pilsoņa konstitucionālo tiesību uz tiesisku aizsardzību garantijas princips tiek ievērots.

No juridiskās literatūras analīzes izriet, ka tiesību zinātnieku un tiesību jomas ekspertu viedokļi par Latvijas Republikas Satversmes lomu gadījumos, kad rodas kolīzijas starp starptautiskajām un nacionālajām tiesību normām, parasti atšķiras.

Ineta Ziemele norāda, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencija ir saistoša Latvijai: “Latvijas tiesību sistēmu raksturo atvērtība saistošajām starptautisko tiesību normām un principiem. Tiesa vienmēr ir interpretējusi Satversmes 8.nodaļu ciešā saistītē ar Latvijas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā, īpaši ņemot vērā ECT judikatūru un to, ka ECT sniegtā Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību konvencijas interpretācija Latvijai ir saistoša”.¹

Bijušais Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesis no Latvijas Egils Levits (1995–2004) atzīmēja, ka Deklarācijā uzskaitītie Konvencijas līgumi tiesību normu hierarhijā ir augstāki par Parlamenta pieņemtajiem likumiem.² Vēl 1997.gadā E. Levits rakstīja, ka, pildot 1995. gada 12. jūnija Latvijas un

¹ Dissenting Opinion of the Justice of the Constitutional Court Ineta Ziemele in the case No. 2014-08-03. http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2014-08-03_Atseviskas_domas.pdf. (skatīts 05.11.2015.).

² Levits Egils. “Cilvēktiesību normas un to juridiskais rangs Latvijas tiesību sistēmā”. Juristu Žurnāls Nr.5 / Cilvēktiesību Žurnāls Nr.6 [Law Journal No.5 / Human Rights Quarterly No. 6].

Eiropas Savienības Asociatīvā līguma 69. un 70.panta noteikumus, Latvijai ne tikai jāaskaņo savu normatīvo aktu teksti ar Eiropas Savienības tiesību normu tekstiem, bet arī jāpārņem Rietumu tiesību teorija, un, proti, tiesiskā domāšana, jo tikai tad teksta līmenī saskaņota likumdošana darbosies praksē arī Latvijā tāpat kā Eiropas Savienībā. Vienota tiesību izpratne Eiropas tiesību kultūras tradīciju gultnē attiecas uz Eiropas Savienības funkcionēšanas priekšnoteikumiem.³

Citu viedokli 2004.gadā puda bijušais Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētājs Aivars Endziņš – no vienas puses, zināmā mērā var piekrist vispārējam viedoklim, ka konflikta gadījumā Eiropas Savienības likumdošana prevalē pār nacionālajiem likumiem un ES tiesību aktu piemērošanas prioritāte ir absolūta. Tajā pašā laikā jāņem vērā, ka nacionālās konstitucionālās normas nav viendabīgas. Katra konstitūcija satur normas, kuras nosaka valsts konstitucionālos pamatus. Parasti daudz sarežģītāka procedūra tiek noteikta labojumu izdarīšanai tajās normās, no kurām dažas nav grozāmas. Šīm normām nav un nevar būt mazāks juridiskais spēks nekā Eiropas Savienības dokumentiem.⁴

Savukārt 25.11.2015. atbildē darba autoram profesors Aivars Endziņš iepriekšminēto domu papildina: “Situācija, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatētu EP Cilvēktiesību aizsardzības konvencijas pārkāpumu lietas izskatīšanā Latvijas tiesā nav retums, bet, ka šāds spriedums varētu ierobežot Satversmē garantētās tiesības, principā nav iespējams, jo EP Konvencijas, kā arī Eiropas Savienības Pamattiesību Hartas normas paredz plašāku cilvēka pamattiesību un pamatbrīvību spektru, nekā Satversme”.⁵

Svarīgs ir arī Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētāja vietnieka Ulda Ķīņa viedoklis, ka starptautiskās normas nav prioritārākas par Satversmes normām Satversmes garantēto tiesību ierobežošana principā nav iespējama, jo Eiropas Savienības Konvencijas un Hartas normas par pamattiesībām un brīvībām paredz plašāku pamattiesību un brīvību spektru

³ Levits E. Latvijas un Eiropas Savienības tiesību sistēmu tuvināšana un tiesiskas valsts principu īstenošana // Latvija un Eiropas Savienība, 1997, nr.6, 30.-45. lpp.

⁴ Endziņš Aivars. The position of Constitutional Courts following integration into the European Union. Bled, Slovenia, 30 September-2 October 2004. <http://www.us-rs.si/media/zbornik.pdf>. (skatīts 05.11.2015.).

⁵ Endziņš Aivars, the answer as of 25.11.2015 to the questions asked by the author in a questionnaire.

nekā Latvijas Republikas Satversme.⁶

10.12.2015. ECT tiesnesis Mārtiņš Mīts sniedza pētījuma autoram sekojošu atbildi: No Eiropas Cilvēktiesību tiesas viedokļa, tās nolēmumu saistošo spēku nevar atcelt, atsaucoties uz valsts iekšējo likumdošanu, ieskaitot konstitūciju (Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām).⁷ Turklāt Mārtiņš Mīts atbildē uz jautājumiem ierosināja šā pētījuma autoram uzmanīgāk iepazīties ar grāmatu – Mīts Mārtiņš. European Convention on Human Rights in Latvia,⁸ kur Mārtiņš Mīts atzīmē, ka “apgalvojuma par starptautisko līgumu pārākumu pār Satversmi kontekstā secināms, ka gadījumos, kad tiek konstatēts nepārprotams konflikts starp Satversmi un starptautiskajiem lēmumiem, prevalēs Satversme”.

Autors atsaucas arī uz bijušā Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesneša Jura Jelāgina viedokli: “Latvijas Republikā ir saistošas tikai tās starptautisko tiesību normas tostarp arī Cilvēktiesību konvencijas normas, kuras tā ir ratificējusi, t. i., atzinusi par tādām, kas nav pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmi. Ja tiek konstatēts, ka kāda ratificētās konvencijas norma ir pretrunā Satversmei, kolīzija ir novēršama vai nu grozot attiecīgo Satversmes pantu vai arī denonsējot Konvencijas normu.”⁹

Autors pilnībā atbalsta tik kompetentu viedokli, uzskatot to par starptautisko un nacionālo normu mijiedarbības sabalansētu skaidrojumu.

Suverēnas valsts prioritāti un vērtības pasvītro arī bijušais Satversmes tiesas priekšsēdētājs Gunārs Kūtris: “Ja ievērotu tikai “tīro” teoriju par tiesību normu hierarhiju, starptautiskās normas būtu jāuzskata par prioritārākām. Turklāt šo jautājumu sarežģītāku padara arī Eiropas Savienības normas, kuras tiek sauktas par pārnacionālām, bet ne starptautiskām.

Tomēr uzskatu, ka valsts konstitūcija (tās normas) ir pāri visam, t. i., tā ir prioritārāka. Tiesības piedalīties starptautiskās organizācijās un uzņemties starptautisko dokumentu (normu) radītās saistības izriet no suverēnas valsts konstitūcijas normām. Tātad konstitūcija atļauj valstī darboties šīm

⁶ Ķinis Uldis, the answer as of 25.11.2015 to the questions asked by the author in a questionnaire.

⁷ Mīts Mārtiņš, the answer as of 15.12.2015 to the questions asked by the author in a questionnaire.

⁸ Mīts Mārtiņš. European Convention on Human Rights in Latvia: Impact on Legal Doctrine and Application of Legal Norms. Media Tryck, Lund, 2010, 296. ISBN 978-9984-49-011-3.

⁹ Jelāgins Juris, the answer as of 9.2.2016 to the questions asked by the author in a questionnaire.

starptautiskajām normām. Būtu absurdi, ja starptautiska norma (iespējams – neveiksmīgi formulēta vai ar balsu vairākumu pieņemta) varētu apdraudēt vai aizskart suverēnas valsts konstitucionālās (konstitūcijā ierakstītās) vērtības.”¹⁰

Autors atbalsta Armēnijas Republikas Konstitucionālās tiesas priekšsēdētāja G. Arutjuņana viedokli, kas pauž, ka visā pasaulē konstitucionālās kontroles virsuzdevums ir Konstitūcijas prioritātes garantēšana. Pašlaik 110 pasaules valstīs tā tiek īstenota pēc Eiropas modeļa – ar konstitucionālās tiesu kontroles institūcijas palīdzību, bet 48 valstīs – pēc amerikāņu modeļa. Taču pat tā paša Eiropas modeļa apstākļos īpatnības ir tik daudzveidīgas, ka grūti tās apskatīt vienā plaknē.¹¹

Pie tāda paša viedokļa pieturas arī bijusī Somijas Republikas Augstākās tiesas priekšsēdētāja (Augstākās tiesas tiesnese kopš 2000.gada un Tiesas priekšsēdētāja laika posmā no 2006. – 2015.) un kopš 01.01.2016. Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnese Paulīne Koskelo: “Somijā Konstitūcijas prioritāte nostiprināta 106. pantā. Gadījumos, kad nolēmuma vai kāda cita likuma akta norma ir pretrunā ar Konstitūciju, tās piemērošana tiesā nav pieļaujama.”¹²

Šie principi tiek realizēti arī Eiropas valstu konstitucionālo tiesu praksē. Vācijas Federālā Konstitucionālā tiesa, Austrijas Konstitucionālā tiesa un Itālijas Konstitucionālā tiesa, kā arī Lielbritānijas un Īrijas Augstākā tiesa ir atzinušas Konstitūcijas prioritāti. Analogisku lēmumu atteikties atzīt Eiropas Cilvēktiesību tiesas prioritāro pozīciju tās pretrunīguma ar nacionālās konstitūcijas principiem dēļ ir pieņēmušas Francijas un Šveices Konstitucionālās tiesas.

Autors atsaucas uz Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas praksi nacionālo pamattiesību aizsardzībā, kura balstās uz izstrādātu tiesisku pozīciju attiecībā uz “Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumu ierobežoto tiesisko spēku”. Vācijas Federālā Konstitucionālā tiesa ir noformulējusi nacionālās justīcijas prioritātes principu attiecībā uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumiem: iekšējā tiesiskajā kārtībā Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai ir federālā likuma statuss un līdztekus Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksei tā kalpo tikai par interpretēšanas orientieri satura formulēšanai Vācijas Pamatlikuma pamattiesību principu darbības sfērā un tikai ar nosacījumu, ka tas

¹⁰ Kūtris Gunārs, the answer as of 15.12.2015 to the questions asked by the author in a questionnaire.

¹¹ Арутюнян Г. Особенности конституционных судов в условиях общественной трансформации . “Конституционное правосудие” Москва. 2011. № 1. С. 41–48.

¹² ECT tiesneses no Somijas Paulīnes Koskelo 10.01.2016. atbilde autoram .

neradīs ar Vācijas Pamatlikumu aizsargāto pilsoņu pamattiesību ierobežojumu vai samazināšanu.¹³

Latvijas Republikas Satversmes tiesa jau 2005.gadā nolēma, ka starptautiskās normas cilvēktiesību jomā un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli tiesiskas valsts pamattiesību un principu satura un apjoma formulēšanā tādā mērā, ciktāl tas neierobežo vai nesamazina Satversmē iekļautās pamattiesības.¹⁴

Tiesu prakses izpēte un analīze ļauj secināt, ka likumu pildīšana valsts līmenī ir šīs valsts prerogatīva, atrodas katras suverēnas valsts kompetencē, pamatojoties uz konstitūciju.

Secinājumi

Pēc pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai Konvencijas dalībvalstu nacionālajos tiesību aktos tika veikti būtiski grozījumi, tai skaitā 1998. gadā Latvijas Republikas Satversme tika papildināta ar 8. nodaļu par cilvēka pamattiesībām un jau 2000. gadā Satversmes tiesā tika izteikts viedoklis, ka, interpretējot Latvijas Republikas Satversmes 8. nodaļā ietvertās normas, nav pieļaujama to pretstatīšana Satversmes 1. nodaļā ietvertajām demokrātiskajām pamatvērtībām.

Somijas Republikas 1919. gada Konstitūcijā 1999. gadā tika veikti labojumi par Konstitūcijas prioritāti. Somijas Republikas Augstākā tiesa un Somijas Republikas Augstākā administratīvā tiesa pieņem Eiropas Cilvēktiesību tiesas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas interpretāciju kā saistošu un seko tai, pamatojot savus nolēmumus, vienlaikus vadoties pēc principa, lai tā nav pretrunā ar Konstitūciju kā augstākā juridiskā spēka tiesību aktu.

Arī pati Eiropas Cilvēktiesību tiesa, sevišķi laika posmā no 1979. gada līdz 2010. gadam, ne vienreiz vien atkārtoja, lai nacionālās valdības, it īpaši tiesas, pirmajā vietā liek iekšējos tiesību aktus, skaidrojot konstitucionālos jautājumus un piemērojot tiesību normas.

¹³ German Federal Constitutional Court October 14 2004 . Judgment in the case 2BVR 1481/04.

http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2004/10/rs20041014_2bvr148104en.html. (skatīts 05.11.2015.).

¹⁴ Satversmes tiesas 2005.gada 13.maija nolēmuma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5.punkts.

<http://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/> (skatīts 16.11.2016.).

Citāda pieeja varētu novest pie valsts teritorijā spēkā esošās konstitūcijas kā augstākā juridiskā spēka dokumenta lomas samazināšanas, kā rezultātā – pie valsts suverenitātes un konstitucionālās iekārtas pamatu graušanas.

Preterorisma apkarošanas nepieciešamība mudina Eiropas valstis realizēt stingrus drošības mērus, lai garantētu valsts un tās pilsoņu drošību, cieņu un labklājību. Taču autors uzskata, ka šie pasākumi nedrīkst ierobežot konstitucionālās brīvības, tostarp, starptautiski garantētās tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā.

Atbildi uz uzdoto pētījuma jautājumu apstiprina arī bijušo ECT tiesnešu un Latvijas Republikas un Somijas Republikas konstitucionālo tiesību ekspertu atbildes, kā arī secinājumi, kas izdarīti, apkopojot un padziļināti analizējot Latvijas Republikas Augstākās tiesas un Somijas Republikas Augstākās tiesas, kā arī citu Eiropas valstu tiesu, tostarp, konstitucionālo tiesu nolēmumus.

2. TIESĪBAS UZ TAISNĪGU LIETAS IZSKATĪŠANU NEATKARĪGĀ UN OBJEKTĪVĀ AR LIKUMU NOTEIKTĀ TIESĀ

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pants ir pati izplatītākā norma lietu izskatīšanas praksē Eiropas Cilvēktiesību tiesā un garantē tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu tiesā. Ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības krimināllietā pamatotību, tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā. Ikviens, kas tiek apsūdzēts noziegumā, tiek uzskatīts par nevainīgu, kamēr viņa vaina netiek pierādīta saskaņā ar likumu.

Tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu tiesā nodrošina arī Konvencijas 5., 7. un 13. pants. Tiesa un Komisija apstiprina secinājumu, ka 13. pants ir pakārtots 6. pantam.

Tāpat svarīgi atzīmēt, ka 6. pants ir cieši saistīts ar 5. pantu par tiesībām uz brīvību un personas neaizskaramību.

Piemēram, 6. panta 1. punkts nostiprina veselu virkni 13. pantā sniegto garantiju. Pirmkārt, tiesības uz efektīvu valsts iekšējo tiesību aizsardzības līdzekli, kurš piemērojams ne tikai iespējamā vienas no Konvencijas garantētās tiesības pārkāpšanas gadījumā, bet arī kādas “civilās tiesības” 6. panta 1. punkta izpratnē pārkāpšanas gadījumā.

Otrkārt, 6. panta 1. punkts garantē tiesas pieejamības tiesības, tajā pašā laikā termins “tiesiskās aizstāvēšanas līdzekļi no nacionālajiem varas orgāniem” ir tik plašs, ka tas attiecas uz citām, nevis tiesas procedūrām.¹⁵

Treškārt, lai arī ir vispārpieņemts, ka 13. panta noteikumus nacionālās tiesas nevar tieši piemērot, tāda “piemērošana,, ir pieļaujama 6. panta gadījumā, kas padara iespējamu tādu atsauci to valstu nacionālajās tiesās, kur Konvencija tiek uzskatīta par valsts iekšējo tiesību daļu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā “Lavents pret Latviju” norādīja, ka valstu nacionālās tiesības (ieskaitot noteikumus, kuri attiecas uz tiesu dibināšanu un procedūru) traktē vispirms jau nacionālās tiesas darbību, bet Eiropas tiesas uzraugošā loma sāk darboties tikai gadījumos, kad ir

¹⁵ Case of Golder v. the United Kingdom. No 4451/70. 21 February 1975. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["4451/70.%2021%20February%201975."\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-57496"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). (skatīts 05.12.2015.).

acīmredzama attiecīgo likumu neievērošana. Šajā lietā Tiesa atgādināja, ka saskaņā ar 6.panta 1.punktu tiesai vienmēr jābūt „ar likumu noteiktai”. Šis formulējums atspoguļo tiesību prioritātes principu, kas piemīt visai Konvencijas un tās protokolu sistēmai.

6. pants traktējams mūsdienu apstākļu aspektā, ņemot vērā raksturīgos ekonomiskos un sabiedriskos priekšnoteikumus tiesas nolēmumā lietā *Marckx v. Belgium* definētās koncepcijas “Konvencija kā dzīvs organisms” ietvaros. Tieši šajā lēmumā Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina lielākā vairumā Eiropas Padomes dalībvalstu nacionālo tiesību sistēmu reālu evolūciju. Eiropas Cilvēktiesību tiesa traktēja Konvencijas noteikumus no mūsdienu apstākļu viedokļa.¹⁶

Autors atgādina arī, ka Konvencijas 6. panta pārkāpšana Somijā ir visbiežāk konstatētie pārkāpumi. Eiropas Cilvēktiesību tiesa laika posmā no 1995.gada līdz 2015.gadam Somijā ir atzinusi pavisam 98 Konvencijas 6. panta pārkāpumus. Latvija laika posmā no 1997. gada līdz 2015. gadam Konvencijas 6. panta normu pārkāpumus ir pieļāvusi 27 reizes.

Latvijas Republikas Satversmes tiesa 2014. gada 9. janvāra lietā 2013-08-01 ir norādījusi, ka ECT ne vienreiz vien ir atzinusi tiesību uz lietas taisnīgu izskatīšanu tiesā pārkāpumu gadījumos, kad spēkā stājies tiesas nolēmums ticis atcelts un pārskatīts, pamatojoties uz ģenerālprokurora iesniegumu (protestu), un norādījusi uz to, ka tādos gadījumos tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu kļūst iluzoras. Tās pašas lietas sprieduma secinājumu daļas 7. punktā Satversmes tiesa atkārtoti: “Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietvertu pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas”.¹⁷

Autors ir apkopojis un analizējis visus 2015. gadā Somijas Augstākajā tiesā iesniegto prasību materiālus. Tiesa ir noraidījusi 1150 prasības par lietas

¹⁶ Case of *Marckx v. Belgium*, No 6833/74. 13 June 1979, para 41.

¹⁷ Satversmes tiesas 2005.gada 13.maija nolēmuma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punkts un 2007. gada 18. oktobra nolēmuma lietā Nr. 2007-03- 01 11.punkts. <http://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/> (skatīts 04.01.2016.)

pārskatīšanu Augstākajā tiesā, tai skaitā arī prokuroru prasību *Auer* lietā par mūža ieslodzījuma atcelšanas pārskatīšanu.¹⁸

Par raksturīgāko parauglietu autors uzskata lietu KKO:2015:14, uz kuru, cita starpā, atsaucas arī bijusī Somijas Augstākās tiesas priekšsēdētāja un ECT tiesnese kopš 2016.gada 1.janvāra Paulīne Koskelo, atbildot autoram uz anketā uzdotajiem jautājumiem.¹⁹ Augstākās tiesas Tiesu kolēģija 18 tiesnešu sastāvā atcēla apelācijas tiesas 06.09.2012. spriedumu par diviem smagiem noziegumiem nodokļu jomā, smagu noziegumu grāmatvedības uzskaitē, smagu noziegumu nodokļu nemaksāšanas un reģistrācijas jomā pret Janu Atso Tervonrenu un atgrieza lietu apriņķa tiesai lietas izskatīšanai pilnā apjomā. Augstākā tiesa konstatēja Konstitūcijas 21.panta un 106.panta pārkāpumus un Konvencijas 1.panta, 6.panta 3.daļas c) apakšpunkta, kas paredz tiesības aizstāvēt sevi pašam vai ar paša izvēlētu juridisku palīdzību, vai, ja trūkst līdzekļu, lai algotu šo juridisko palīdzību, saņemt to par velti, ja to prasa justīcijas intereses, pārkāpumus. Konstitūcijas 106.§ tiek piemērots gadījumos, kad lietas izskatīšanā tiesā likuma piemērošana būtu acīmredzamā pretrunā ar Konstitūciju un tiesai priekšroka jādod Konstitūcijai.

2015.gadā autors izpētīja 54 Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lietas, 26 Civillietu departamenta lietas, kā arī 51 Administratīvo lietu departamenta lietu. Tāpat tika izpētīti 14 Eiropas Padomes Ministru komitejas pārskati par Latvijas Republikas Valdības ziņojumiem par ECT nolēmumu izpildi laika posmā no 2013.gada 20.jūnija līdz 2015.gada 5.oktobrim.

Autors ir izpētījis un promocijas darba secinājumus lielā mērā balstījis uz Somijas Republikas Augstākajā tiesā 172 izskatītajās lietās pieņemtajiem nolēmumiem laika posmā no 2010. gada līdz 2015. gadam, kā arī uz Somijas Republikas Augstākās administratīvās tiesas 2015. gadā pieņemtajiem 167 nolēmumiem.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas judikatūra liecina, ka Eiropas Konvencija ir svarīgs tiesību dokuments, kura jāievēro, pieņemot nolēmumus lietās. Par piemēru var kalpot Latvijas Republikas Valdības Ziņojums par ECT nolēmumu izpildi Denisa Čalovska lietā, datēts ar 2015. gada 2. oktobri, DH –

¹⁸ Appeal Court of Vaasa. Judgment VaaHO:2015:2 on 19 February 2015. www.finlex.fi. (skatīts 09.01.2016.).

¹⁹ Judgment of Supreme Court of Finland, KKO:2015:14. 17 February 2015. www.finlex.fi. (skatīts 09.01.2016.).

DD(2015)1016. Valdība ir atzinusi, ka nacionālo tiesnešu nepietiekamās Konvencijas standartu zināšanas ir novedušas pie Konvencijas 5. panta 1. punkta pārkāpuma. Latvijas varas iestādes ir strādājušas, lai uzlabotu zināšanas par tiesu praksi un 2015. gada 1. oktobrī Parlaments pieņēma labojumus attiecīgajās Kriminālprocesa likuma daļās, tai skaitā sadaļā par personu izdošanu.²⁰

Ministru komitejas pārskatā CE DH-DD(2015) 1005 par prasību *A.K.v.Latvia*²¹ atzīmēts, ka Konvencijai ir tieša ietekme uz Latvijas tiesību sistēmu. Lai uzlabotu Tiesas secinājumu un standartu izpratni, šā lēmuma analīze tika iekļauta Latvijas tiesnešu mācību centra programmā rajona tiesu un Augstākās tiesas tiesnešiem. Pēc tiesu prakses piemēra konstatēts, ka Tiesas atklātajiem trūkumiem šajā gadījumā bijis individuāls raksturs un ka kopumā nacionālās tiesas piemēro ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas precedenta tiesībām noteiktos Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas standartus.

Salīdzinājumā ar līdzīgu lietu izskatīšanu Latvijā Somijas Republikas Augstākajā tiesā daudz biežāk tiek pielietots milzums atsauču uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas precedentiem, uz tiesiskajām pozīcijām, kuras Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir izstrādājusi Konvencijas normu skaidrošanai un piemērošanai lietās, kuras skar tiesību uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā realizēšanas nodrošināšanu, un uz Augstākās tiesas precedentu.

Saturīgākas atsauces uz starptautiskajiem līgumiem, direktīvām un Eiropas Cilvēktiesību tiesas, Eiropas Savienības tiesas nolēmumiem ir Somijas Republikas Augstākās administratīvās tiesas nolēmumos, kad tiek izskatīti Migrācijas resora nolēmumi. Piemēram, var minēt vienu no pēdējiem 2015.gada nolēmumiem KHO:2015:113 uz 28 lappusēm, ar atsaucēm uz Dublinas vienošanos, 1963. gada Eiropas Ekonomiskās kopienas un Turcijas Republikas asociācijas līgumu, 18 atsaucēm uz Eiropas Savienības Tiesas nolēmumiem un uz diviem agrāk pieņemtajiem Augstākās administratīvās tiesas nolēmumiem. Lai izvairītos no nepareizi traktēta tulkojuma, Tiesa

²⁰ Case of Čalovskis v. Latvia. Application No 22205/13. 24 July 2014.
[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["%0Calovskis%20v.Latvia"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-145791"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
(skatīts 20.01.2016.).

²¹ *A.K.v.Latvia*, No 33011/08, 24 June 2014.
[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["33011/08,%2024%20June%202014"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-145005"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
(skatīts 20.01.2016.).

atsaucas uz Vienošanās 14. panta terminu trīskāršu tulkojumu vācu, franču un angļu valodā ar atsauci uz Eiropas Savienības Tiesas lēmumu.²²

Kā atzīmēts 3. nodaļas 4. apakšnodaļā, izskatot prasības par spēkā stājušos nolēmumu atcelšanu uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas pieņemtā Lēmuma par Somijas pieļautu Konvencijas pantu pārkāpumu pamata, Augstākā tiesa atsaucas uz daudzajiem Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumiem, kuri skar gan Somijas intereses, gan citu Konvencijas dalībvalstu intereses, detalizēti apskatot un salīdzinot katras konkrētās lietas apstākļus. Taču galīgā nolēmuma pieņemšanas pamats ir nacionālā konstitūcija.

Kā uz Latvijas Republikas Augstākajā tiesā vispilnīgāk un vispamatotāk izskatīto lietu autors atsaucas uz 2015.gada 8.augusta nolēmumu SKK – 303/2015, kurā minēta Eiropas Cilvēktiesību tiesas pozīcija ar norādi uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas 7 nolēmumiem.²³

2015. gada 28. decembra lietā SKK-303/2015²⁴ Krimināllietu departaments atsaucas uz sešiem Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumiem, Satversmes tiesas nolēmumiem un četriem Krimināllietu departamenta nolēmumiem un atzīst, ka Latgales apgabaltiesa nav veikusi vajadzīgos pasākumus pierādījumu izpētē, tai skaitā saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Augstākās tiesas nolēmuma noteikumiem.

Krimināltiesību pamatprincipi, tai skaitā cilvēka tiesības un garantijas uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā ir apskatīti Augstākās tiesas 2014. gada 12. februāra nolēmumā lietā SKK-21/2014 un 2014. gada 7. marta nolēmumā lietā SKK-39/2014. Pamatojoties uz ECT lietu izskatīšanas judikatūru un praksi, Augstākā tiesa pieņēma lēmumu, ka iesniegtie pierādījumi ir pietiekami notiesāto attaisnošanai.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments 2015. gadā izskatīja 26 nolēmumus, no kuriem var secināt sekojošo:

²² C-37/98, Savas, ECLI:EU:C:2000:224.

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=45263&pageIndex=0&doclang=E N&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=136395>. (skatīts 01.08.2016.).

²³ Case of Malininas v. Lithuania, case of Edwards and Lewis v. the United Kingdom, case of Sequeira v. Portugal, case of Pyrgiotakis v. Grece, case of Teixeira de Castro v. Portugal, case of Vanyan v. Russia, case of Ramanauskas v. Lithuania. (skatīts 22.01.2016.).

²⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2015.gada 28.decembra lēmums lietā Nr. SKK –549/2015. <http://at.gov.lv/en/court-proceedings-in-the-supreme-court/archive-of-case-law-decisions/department-of-criminal-cases/chronological-order/>. (skatīts 22.01.2016.).

Kā vispilnīgāko Satversmes, ECT un Eiropas Savienības tiesas precedentu atbilstības apkopojumu autors min Augstākās tiesas nolēmumu lietā SKC-1427/2015²⁵. Šajā lietā Augstākā tiesa izmantoja ļoti daudz atsauču uz Satversmi, ECT un Eiropas Savienības tiesas, Eiropas Parlamenta un Eiropas Savienības Padomes nolēmumiem. Tostarp, Augstākā tiesa atsaucas uz Satversmes 105.pantu, trīs ECT nolēmumiem²⁶, 6 reizes uz Eiropas Savienības tiesas precedentu.²⁷

2015. gadā Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments atsaucās uz trijiem Latvijas Republikas Satversmes pantiem un diviem ECT nolēmumiem: KU v. Finland un Hannover v. Germany.

Nolēmumā lietā SKA-237-15 Augstākā tiesa atsaucas uz Konvencijas 8.pantu un uz lietu Marper v. United Kingdom. Lēmumā SKA-241-15 tiesa atsaucas arī uz Konvencijas 8. pantu.

Autors atzīmē, ka spilgts reaģēšanas uz ECT nolēmumiem piemērs ir lietas “V. S. pret Latviju” un “Sļivenko pret Latviju”. Augstākā tiesa atcēla iepriekšējos tiesas nolēmumus un pieņēma lēmumu par tiesas procesa atjaunošanu, un nosūtīja lietu Rīgas apgabaltiesai kā apelācijas tiesas instancei. Šie lēmumi nav pārsūdzami.

Pēc autora domām, labākais lietas izskatīšanas un tiesību uz lietas taisnīgu izskatīšanu tiesā ievērošanas piemērs ir Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmumi. Piemēram, 2014. gada 28. novembra nolēmums lietā Nr. 2014-09-01 izklāstīts uz 53 lappusēm, tas satur atsauces uz Satversmes 1. un 92. pantu, 46 Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmumiem vai lietas materiālu sējumiem, 5 ECT nolēmumiem, Konvencijas 6. pantu, vienu Eiropas Komisijas lēmumu, diviem Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta nolēmumiem Nr. SKC-20/2013, SKC-1627/2014, UNCITRAL 2012.

²⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2015.gada 13.maija nolēmums lietā Nr.SKC-1427/2015. <http://at.gov.lv/en/court-proceedings-in-the-supreme-court/archive-of-case-law-decisions/senate/chronological-order/>. (skatīts 23.01.2016.).

²⁶ Case of Wiggins v. United Kingdom, 1978, case of Mellacher and Others v.Austria. 1989 , case of Tre Traktor AB v. Sweden. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER"}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). (skatīts 23.01.2016.).

²⁷ Case-law of the Court of Justice . C-619/10 Trade Agency Ltd v Seramico Investments Ltd, C-7/98 Krombach, C-420/07 , Apostolides, C-38/98 Renault, C391/95 Van Uden, C-104/03 Ste Paul Dairy Industries. <http://fra.europa.eu/en/caselaw-reference/cjeu-c-61910-judgment>. (skatīts 23.01.2016.).

Šis nolēmums, tāpat kā daudzi citi šajā pētījumā norādītie nolēmumi, norāda uz Latvijas Republikas Satversmes tiesas noteikto un skaidro pozīciju, ko raksturo Eiropas cilvēka tiesību un brīvību aizsardzības sistēmas fundamentā nozīme nacionālo tiesību sistēmā un nacionālā tiesiskā regulējuma trūkumu atklāšana un to novēršanas veidu piedāvāšana.

Secinājumi

Laika posmā no 1959. gada līdz 2015. gadam Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir pieņēmusi 15 570 nolēmumus, kuros tika konstatēts vismaz viens pārkāpums. Tiesa ir konstatējusi 10 145 Konvencijas 6. panta pārkāpumus, no kuriem 4 329 ir tiesību uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā pārkāpumi.

Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmumu analīze norāda uz Eiropas cilvēka tiesību un brīvību aizsardzības sistēmas fundamentālo nozīmi, kas izpaužas Tiesai konsekventi implementējot tiesību sistēmā Konvencijas noteikumus un Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumus un atklājot nepilnības nacionālajā tiesiskajā regulējumā, kā arī piedāvājot to novēršanas veidus.

Tas pats secināms arī no Latvijas Republikas Ministru kabineta pārskatiem, kuros atzīmēts, ka Konvencijai ir tieša ietekme uz Latvijas tiesību sistēmu. Ņemot par piemēru tiesu praksi, konstatēts, ka tiesas atklātajiem trūkumiem šajā gadījumā bija individuāls raksturs un ka kopumā nacionālās tiesas piemēro Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas standartus, kuri noteikti ECT precedentu tiesībās.

Autora pozīcija sakrīt ar bijušo Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnešu, bijušā Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētāja un tiesnešu un Somijas Republikas Augstākās tiesas priekšsēdētāja atbildēm uz pētījuma jautājumiem, kā arī šo pozīciju nostiprina Latvijas Republikas Satversmes tiesas un Somijas Republikas Augstākās tiesas nolēmumi.

3. PRASĪBU PĀRSKATĪŠANA LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKAJĀ TIESĀ UN SOMIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKAJĀ TIESĀ UN TIESU DARBĪBAS UZRAUDZĪBAS STARPTAUTISKĀ STANDARTA REALIZĒŠANA

Jāatzīmē, ka Konvencijas 1. pantā ietverta prasība Līgumslēdzējām valstīm organizēt savas tiesību sistēmas tādā veidā, lai tiktu nodrošināta 6. panta prasību ievērošana. Parasti atsauce uz finansiālām vai praktiskām grūtībām nevar kalpot par nespējas ievērot šo prasību attaisnojumu (*Salesi v. Italy*).²⁸ Neapstrīdami, ka taisnīgas lietas iztiesāšanas prasība attiecas pie Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas garantētajām pamattiesībām. Taču jautājums par šo tiesību realizēšanu izraisa nesaskaņas gan starp tiesību zinātniekiem, gan starp tiesību piemērotājiem, ko ECT nolēmumi tikai padziļina.

Piemēram, vēl 1975. gada lietā *Golder v. United Kingdom* Tiesa nolēma, ka 6. pantā ietvertās procesuālās garantijas attiecībā uz taisnīgumu, publicitāti un operativitāti būtu bezjēdzīgas, ja nebūtu nodrošinātas iespējas šo garantiju īstenošanai, un proti, tiesas pieejamība, kas nostiprināta 6. pantā un ir Konvencijas lielākās daļas pamatā.²⁹

Piemēram, lietā *Fogarty v. United Kingdom* Tiesa atgādināja, ka Konvencija interpretējama 1969. gada 23. maija Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām noteikumu aspektā.³⁰

Arī lietā *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* Tiesa norādīja, ka Konvencija skaidrojama tādā veidā, lai veicinātu

²⁸ Case of *Salesi v. Italy*. No 13023/87, 26 February 1993, para 24.
[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Salesi%20v.%20Italy"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-57814"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). (skatīts 02.02.2016.).

²⁹ Case of *Golder v. the United Kingdom*. 21 February 1975, para 28-36.
[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["golder"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-57496"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). (skatīts 02.02.2016.).

³⁰ Case of *Fogarty v. the United Kingdom*. No 37112/97. 21 November 2001, para.35.
[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Case%20of%20Fogarty%20v.%20the%20United%20Kingdom"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-59886"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). (skatīts 02.02.2016.).

starptautisko saistību ievērošanu visās dalībvalstīs un nepārkāptu mūsdienu tendenci paplašināt un nostiprināt starptautisko sadarbību.³¹

Šajās lietās dažādi Eiropas valstu likumdošanas noteikumi tiek apstrīdēti no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas viedokļa. Autors akcentē ECT pozīciju – Tiesa atzīmē, ka izskatot sūdzības konstitucionālajā tiesvedībā, Konstitucionālajai tiesai nav pilnvarojuma, lai izskatītu nacionālo tiesību aktu atbilstību starptautiskajiem līgumiem, tostarp, Konvencijai.³²

Šī pozīcija ir pilnīgā pretrunā ar Somijas Republikas Konstitūciju un Latvijas Republikas Satversmes tiesas agrāk pieņemtajiem nolēmumiem.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa savos nolēmumos vairākkārt ir norādījusi, ka Konvencijas 6. pantā paredzētās tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā jāinterpretē kopsakarā ar Konvencijas preambulu, kura, cita starpā, deklarē tiesiskuma principu kā Eiropas valstu kopējā mantojuma daļu. Tiesiskuma princips prasa tiesiskās noteiktības principa ievērošanu, kurš paredz *res judicata* attiecināšanu uz tiesas nolēmumiem un to, ka galīgais tiesas lēmums nav pārsūdzams.³³ ECT ir arī atzīmējusi, ka viens no taisnīgas tiesas aspektiem ir tiesas pieejamība, proti – tiesības vērsties tiesā un aizstāvēt savas intereses civilprocesa kārtībā. Tādas tiesības varētu atzīt par šķietamām (iluzorām), ja vien līguma dalībvalstu nacionālās tiesību sistēmas pieļautu galīgo un spēcīgo esošos tiesas nolēmumu atcelšanu, jo Konvencijas 6.pantā iekļautās garantijas aptver, cita starpā, pušu procesuālās tiesības uz tiesas nolēmuma izpildi (ECT 2003. gada 24. jūlija nolēmums lietā *Ryabykh v. Russia* 54.–56.§).³⁴

Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2014.gada 9.janvāra nolēmumā konstatēts, ka Saeima atzīst to, ka tiesību uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā saturā atbilstoši tiesiskās noteiktības principam, ietilpst arī *res judicata* princips. Tas paredz, ka spēcīgi stājušies un saistoši tiesas nolēmumi ir galīgi,

³¹ Case of Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland, No 45036/98, 30 June 2005, para 108.

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["45036/98"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER"},"itemid":\["001-69564"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). (skatīts 26.02.2016.).

³² Case of Henrik Urban and Ryszard Urban v. Poland. No 23614/08. 30 November 2010. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-101962"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). (skatīts 26.02.2016.).

³³ Case of Brumărescu v. Romania, No 28342/95, 28 October 1999, para 61.

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Case%20of%20Brum%03rescu%20v.%20Romania,"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-58337"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). (skatīts 26.02.2016.).

³⁴ Case of Ryabykh v. Russia. No 52854/99. 24 July 2003, para 55.

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Ryabykh"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER"},"itemid":\["001-61261"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). (skatīts 06.04.2016.).

proti, tādu nolēmumu pārskatīšana ar mērķi panākt jaunu lietas izskatīšanu, nav pieļaujama. Taču tiesības uz taisnīgu tiesu nav absolūtas, pieļaujama arī to ierobežošana. ECT arī secina, ka noteiktos gadījumos pieļaujama atkāpšanās no *res judicata* principa.³⁵

Autors atzīmē, ka pēdējos gados Latvijas Republikas Augstākajai tiesai ir līdzīga skaņošanas ar ECT nolēmumiem prakse. Spilgts piemērs ir lietas A.S. pret Latviju un Šļivenko pret Latviju. Augstākā tiesa atcēla iepriekšējos tiesas nolēmumus un pieņēma lēmumu par tiesas procesa atjaunošanu un lietu nosūtīja Rīgas apgabaltiesai kā apelācijas tiesas instancei. Šie lēmumi nav pārsūdzami.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa atgādina par savu tiesu praksi attiecībā uz to, ka atceļot likumīgā spēkā stājušos nolēmumu tā uzraudzības kārtībā, iztiesāšanas pušu tiesībām var tikt piešķirts iluzors raksturs un var tikt pārkāpts tiesiskās noteiktības princips.

Saskaņā ar Rekomendāciju R(2000)2 ārkārtējos gadījumos pats efektīvākais lietas jaunas izmeklēšanas veids var būt iesniedzēja atgriešana agrīnajā stadijā. Rekomendācijā kā piemērs minēts ilgs brīvības atņemšanas termiņš, kuru notiesātais jau izcieš.³⁶

Rekomendācija lika visām Līdzējām pusēm pārliecināties, ka viņu nacionālajās tiesību sistēmās pastāv *restitutio in integrum* sasniegšanai, ciktāl tas iespējams, nepieciešamās iespējas un lietu pārskatīšanas nodrošināšanai atbilstošās iespējas, ieskaitot tiesvedības atjaunošanu lietā.

Autors atzīmē, ka pašlaik daudzu Eiropas valstu nacionālās tiesības paredz likumīgā spēkā stājušos tiesas nolēmumu pārskatīšanas iespēju ar mērķi labot Eiropas Cilvēktiesību tiesas konstatēto pārkāpumu sekas.

Somijas Republikas Augstākā tiesa savā praksē, piemēram, nolēmumā (KKO:2009:84)³⁷ norāda, ka Eiropas konvencija kā tāda neuzliek pienākumu Konvencijas dalībvalstīm nodarboties ar nacionālo tiesu nolēmumu atcelšanu

³⁵ 2014.gada 9.janvāra Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2013-08-01. <http://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/>. (skatīts 02.04.2016.).

³⁶ Recommendation No. R (2000) 2 of the Committee of Ministers to member states on the re-examination or reopening of certain cases at domestic level following judgements of the European Court of Human Right. [https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/documents/Rec\(2000\)10_EN.pdf](https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/documents/Rec(2000)10_EN.pdf). (skatīts 02.04.2016.).

³⁷ Judgment of Supreme Court of Finland, case of Eino Laaksonen on 27.10.2009. www.finlex.fi. (skatīts 01.03.2016.).

vai anulēšanu, ja Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir konstatējusi Konvencijas 6.panta par taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā pārkāpumus.

Svarīgi atzīmēt, ka arī Augstākā tiesa bieži vien atsaucas uz agrāk pieņemto lēmumu KKO:2008:24³⁸, kurā tā ir konstatējusi, ka apsūdzošs spriedums nenozīmē, ka agrāk pieņemtais nacionālās tiesas lēmums ir atceļams jebkurā gadījumā.

Pētījuma gaitā tika izpētīts 151 ECT nolēmums pret Somiju laika periodā no 1995. gada līdz 2015. gadam, kuros Tiesa bija atzinusi Konvencijas pantu pārkāpumus. No šīs analīzes, kurā apskatīti pamatojumi prasības par nacionālo tiesu agrāk pieņemto nolēmumu atcelšanu noraidīšanai, autors ir izdarījis sekojošus secinājumus:

1. Atbilstoši Konvencijas 46.panta noteikumiem, kuri skaidroti pēc Eiropas Padomes Ministru komitejas 2000. gada 19. janvāra Rekomendācijām Nr. (2000)2 “Par atsevišķu lietu pārskatīšanu vai izskatīšanu no jauna nacionālajā līmenī pēc pieņemtajiem Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem”, tiesību akta pārskatīšanas jaunatklātu apstākļu dēļ pamatā nav jebkurš Eiropas Cilvēktiesību tiesas konstatētais Somijas pieļautais Konvencijas vai tās Protokolu noteikumu pārkāpums. Šajā sakarā jāņem vērā, ka tiesību akts ir pārskatāms tajā gadījumā, ja iesniedzējs turpina ciest tāda akta nelabvēlīgās sekas un iesniedzējam nav izmaksāta taisnīga kompensācija, ko Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir piespriedusi, izpildot Konvencijas 41. panta prasības, tādējādi nenodrošinot pārkāpto tiesību un brīvību atjaunošanu.

2. Izskatot tiesā jautājumu par tiesību akta pārskatīšanas nepieciešamību, jāņem vērā cēloņsakarība starp ECT konstatēto Konvencijas pārkāpumu un nelabvēlīgajām sekām, kuras tam nākas izciest.

3. Konvencijas 6. panta 2. punktā paredzētais nevainīguma prezumpcijas princips ir viens no krimināllietas taisnīgas iztiesāšanas aspektiem.

4. Pamatojoties uz Konvencijas 46. pantu un ņemot vērā Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācijas “Par atsevišķu lietu pārskatīšanu vai izskatīšanu no jauna nacionālajā līmenī pēc pieņemtajiem Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem”, Augstākajai tiesai jāpieņem tiesas akts, kurš ir analogisks agrāk Strasbūras tiesā pieņemtajam galīgajam aktam, bet nevis jāpieņem lēmums par lietas atgriešanu izskatīšanai apelācijas tiesā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākkārt ir norādījusi, ka jebkuras tiesas pieņemta nolēmuma izpilde uzskatāma kā taisnīgas tiesas neatņemama

³⁸ Judgment of Supreme Court of Finland , case of Selistö on 14.03.2008. www.finlex.fi. (skatīts 01.03.2016.).

sastāvdaļa, pretējā gadījumā, ja nacionālajā tiesību sistēmā pieļaujams, ka apsūdzošs, galīgais tiesas nolēmums var palikt neizpildīts, “tiesības uz tiesu” kļūst iluzoras (*Case of Hornsby v. Greece*).

ECT jau 2009.gadā noformulēja virkni svarīgu tiesisko pozīciju: “lietvedības atjaunošana valsts iekšējā līmenī var būt viens no tiesas nolēmuma izpildes svarīgākajiem aspektiem; tiesvedības, kura pārkāpusi Konvenciju, atjaunošana nav pašmērķis, tas vienkārši ir līdzeklis, lai arī viens no pamatlīdzekļiem, kurš izmantojams minētajiem mērķiem, un proti – Tiesas nolēmuma pilnīga un pienācīga izpilde”.³⁹

Secinājumi

Starptautisko un nacionālo tiesību normu mijiedarbībā Eiropas Konvencijas dalībvalstīs notiek šo normu konverģence, tās papildina viena otru un padara bagātāku to saturu.

Saskaņā ar Konvencijas 1. pantu katra līgumslēdzēja puse garantē Konvencijā noteiktās tiesības un brīvības katram, kurš atrodas tās jurisdikcijā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākkārt uzsvēra, ka viens no likuma augstākā spēka aspektiem ir tiesiskās pašāvības princips, kas *inter alia* izvirza prasību, lai sakarā ar lietu izskatīšanu tiesās to galīgie lēmumi neradītu šaubas.

Latvijas Republikas Satversmes tiesa vairākkārt norādīja, ka Saeima neuzskata tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā par absolūtām tiesībām, ir pieļaujama to ierobežošana.

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir nonākusi pie atziņas, ka noteiktās situācijās iespējamas atkāpes no *res judicata* principa.

Latvijas Republikas Satversmes tiesa vairākkārt atzīmēja, ka starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli, kas ļauj notekt tiesiskas valsts pamattiesību un principu saturu un apjomu tādā mērā, kādā šī interpretācija neizslēdz no tiesību loka vai neierobežo Satversmē noteikto pamattiesību apjomu.

Latvijas Republikas Augstākajā tiesā ir apkopota vērtīga konstitucionālo normu interpretācijas un piemērošanas judikatūra. Taču

³⁹ Case of Verein Gegen Tierfabriken Schweiz (VGT) v. Switzerland , No 32772/02. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Verein%20Gegen%20Tierfabriken"\],"docum entcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-93265"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). (skatīts 06.04.2016.).

atsevišķās zemāka līmeņa tiesās Augstākās tiesas judikatūra netiek pienācīgi izmantota un dažkārt tiek pieļautas kļūdas likuma normu interpretācijā un piemērošanā.

Somijas Republikas Konstitūcijai likumiski noteikts valsts augstākā likuma spēks un nav pieļaujami gadījumi, kuros kāda normatīvā akta vai lēmuma normas būtu pretrunā ar valsts Konstitūciju.

Saskaņā ar precedenta tiesību principiem termins “likumā noteiktā kārtībā” nozīmē to, ka pārsūdzot kādu lietu, šai pārsūdzībai jābūt pamatotai, ne tikai ar atbilstīga likuma esamību nacionālajā tiesību sistēmā, bet arī ar šā likuma kvalitātes līmeni, kas būtu saprotams konkrētai personai un viņa būtu spējīga prognozēt tā piemērošanas sekas. Sakarā ar to Eiropas Cilvēktiesību tiesa daudzkārt ir uzsvērusi, ka vairumā gadījumu tieši nacionālo valstu institūcijām, konkrēti – tiesām, likumu piemērošanas gaitā tos jāprot skaidrot un interpretēt.

Autora veiktais pētījums apliecina, ka nacionālo valstu tiesās pieļauto kļūdu vairākums ir saistāms ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta pārkāpumiem. Tiesu kļūdas tiesību normu interpretācijā un piemērošanā un augstākajās tiesu instancēs izskatāmo lietu skaita pieaugums nosaka nepieciešamību iniciēt grozījumus Latvijas Republikas un Somijas Republikas spēkā esošajos likumos.

Izskatot lielu apjomu sūdzību (konstitucionālo un kasācijas sūdzību) Latvijas Republikas Satversmes tiesā, Latvijas Republikas Augstākajā tiesā, Somijas Republikas Augstākajā tiesā un Somijas Republikas Augstākajā Administratīvajā tiesā un veicot to salīdzinošo analīzi, autoram radās pārlicība par atsevišķu novatorisku grozījumu Latvijas Republikas un Somijas Republikas normatīvajos aktos nepieciešamību, šo grozījumu korelāciju ar abu valstu Konstitūcijām un Eiropas Cilvēktiesību konvenciju.

4. PUŠU VIENLĪDZĪBA UN TAISNĪGAS IZTIESĀŠANAS GARANTIJAS EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS SKATĪJUMĀ

Nevainīguma prezumpcija ir viens no kriminālās tiesvedības pamatprincipiem. Tiesības uz nevainīguma prezumpciju ir nostiprinātas Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14. panta 2. punktā un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 2. punktā, kur teikts, ka katram ir tiesības “tikt uzskatītam par nevainīgu, kamēr viņa vaina netiks pierādīta ar likumu”. Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas normas nostiprina ne tikai nevainīguma prezumpcijas principu, tās garantē katram apsūdzētajam tiesības, lai viņš netiktu piespiests dot liecības pats pret sevi vai atzīt sevi par vainīgu.

Somijas Republikas Konstitūcijas 8. paragrāfā ar nosaukumu “Krimināltiesību likumīguma princips” noteikts, ka nevienu nevar atzīt par vainīgu kriminālnozieģuma izdarīšanā un piespriest viņam sodu par nodarījumu, kurš pēc tā izdarīšanas brīdī spēkā esošās likumdošanas nav sodāms, turklāt par nozieģumu nevar noteikt sodu, kas ir bargāks par izdarīšanas brīdī ar likumu noteikto sodu.⁴⁰ Tā kā prasība par tiesas objektivitāti ir šī principa atspoguļojums, Eiropas Cilvēktiesību tiesa izskata nevainīguma prezumpciju kā vēl vienu tiesību uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā elementu. Tiesas nolēmumā lietā *Deveer* pret Beļģiju atzīmēts, ka 2. punktā paredzētā nevainīguma prezumpcija kopā ar citām tiesībām ir viens no krimināllietas taisnīgas iztiesāšanas jēdziena pamatelementiem.

Aizdomās turētā tiesības uz advokāta palīdzību pirmo reizi tika nostiprinātas konstitucionālā līmenī 1787. gadā ar ASV Konstitūcijas 6. labojumu. Šīs tiesības galvenais saturs vairumā valstu nozīmē iespēju tiesas procesā izmantot advokāta pakalpojumus galvenokārt krimināllietās, kā arī kriminālvajāšanas draudu gadījumā. Turklāt konstitūcijas un citi tiesību akti parasti atzīst trūcīgo un maznodrošināto pilsoņu tiesības bez maksas saņemt juridisko palīdzību.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. c punkts sastāv no četrām precīzi noformulētām daļām, proti: 1) tiesības aizstāvēt pašam sevi (*Foucher v. France*.

⁴⁰ The Constitution of the Republic of Finland. 11 June 1999 (731/1999, amendments up to 1112 / 2011 included) <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>. (skatīts 02.05.2016.).

18/3/1997), 2) zināmos apstākļos izvēlēties savu aizstāvi (*Campbell and Fell v. the United Kingdom*, 28/6/1884), 3) līdzekļu trūkuma aizstāvja pakalpojumu apmaksai gadījumā izmantot norīkotā aizstāvja pakalpojumus bez maksas, kad to prasa taisnīgas tiesas intereses (*Murray v. the United Kingdom*, 28/10/1994) un, visbeidzot, 4) tiesības uz praktisku un pilnvērtīgu juridisko palīdzību (*Bogumil v. Portugal*, 7/10/2008).

Pirmo reizi advokāta nozīmi tiesas sēdē Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, izskatot lietu *Golder v. The United Kingdom* (21.2.1975),⁴¹ *Airey v. Ireland* (9.10.1979)⁴² un *Artico v. Italy* (13.5.1980).⁴³

Tiesības uz advokāta profesionālu, kvalificētu juridisko palīdzību ir neatņemama tiesiskas valsts sastāvdaļa, kura nostiprināta daudzu valstu konstitūcijās. Veiktā pētījuma rezultāti ļāva autoram izstrādāt principiālu priekšlikumu tiesību piemērošanas prakses pilnveidošanai un normatīvā regulējuma uzlabošanai atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijai un ECT praksei.

Autora veiktie pētījumi pierādīja, ka to noziegumu daļa, kurus Somijā izdarījuši ārvalstu pilsoņi un personas bez pilsonības, pastāvīgi pieaug. Somijas Republikas migrācijas resorā, administratīvajā tiesā un Augstākajā tiesā papildus tiek izskatītas ārvalstnieku lietas, kuras skar jautājumus par uzturēšanās atļauju izsniegšanu, izraidīšanu, deportāciju, ekstrādīciju vai nodošanu soda izciešanai dzīvesvietas valstij.

Tiesības uz tulka bezmaksas palīdzību paredzētas Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantā attiecībā uz kriminālprocesu.

Autors uzsver, ka Somijas Republikas Konstitūcija garantē katra tiesības savas lietas izskatīšanā tiesā un lietvedībā citā valsts varas iestādē lietot dzimto valodu, somu vai zviedru valodu, kā arī likums garantē tiesības saņemt šajā valodā uzrakstītus aktus lietā. Konstitūcijas 6.§ nostiprinātais princips garantē cilvēku vienlīdzību likuma priekšā.

⁴¹ *Golder v. the United Kingdom*, No. 4451/70. 21 February 1975.

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Golder%20v.%20the%20United%20Kingdom"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-57496"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). (skatīts 02.05.2016.).

⁴² *Case of Airey v. Ireland*. No. 6289/73. October 9 1979.

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["6289/73"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-57420"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). (skatīts 04.05.2016.).

⁴³ *Case of Artico v. Italy*. No 6694/74. May 13 1980.

[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Artico%20v.%20Italy"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-57424"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). (skatīts 26.05.2016.).

Katra cilvēka tiesību uz personiskās dzīves cienīšanu, viņa mājokļa neaizskaramības un viņa korespondences noslēpuma pārkāpums Eiropas Cilvēktiesību tiesā ticis izskatīts ne vienreiz vien. Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantu Tiesa ir precizējusi apstākļus, kuros valstij ir atļauts pārkāpt šo neaizskaramību, un noteikusi virkni prasību par telefonsarunu noklausīšanās noteikumiem Konvencijas dalībvalstīs.

Pēc Eiropas Cilvēktiesību tiesas domām, privātās dzīves neaizskaramības princips jāņem vērā gan veicot telefona kontroli, gan noklausīšanos.⁴⁴

Neskatoties uz privātās dzīves neaizskaramības principa unikālo raksturu un tās aizsardzību nacionālo valstu un starptautiskajā līmenī, autors uzskata, ka mūsdienu pasaules globalizācijas apstākļos privātās dzīves neaizskaramības princips arvien biežāk tiek pārkāpts masu mediju un citās jomās. Privātās dzīves un publisko attiecību jomas netiek strikti nodalītas, līdz ar to rodas arvien vairāk precedentu privātās dzīves aizsardzībā tiesā.

Secinājumi

Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākkārt ir atkārtojusi, ka atbilstoši tās nodibinātajai praksei Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta 1. punkts katram cilvēkam garantē strīdu par viņa pilsoniskajām tiesībām un pienākumiem izskatīšanu tiesā, tādā veidā īstenojas “tiesības uz tiesu”, kuru svarīgākais aspekts ir tiesības uz taisnīgas tiesas pieejamību. Taču šīs tiesības kļūtu tikai šķietamas, ja valsts tiesību sistēma ļautu, lai tiesas galīgais, saistošais nolēmums vienai no pusēm paliktu spēkā neesošs. Grūti iedomāties, ka 6. pants, kurā detalizēti aprakstītas abām pusēm piešķirtās tiesību uz lietas taisnīgu izskatīšanu tiesā procesuālās garantijas, atstātu tiesu nolēmumu realizēšanu bez aizsardzības, kas novestu pie situācijām, kuras nav savienojamas ar tiesību hierarhijas principu.

Jau 1979. gadā ECT deklarēja un vēlāk ne vienreiz vien atkārtoja, ka Konvencija ir dzīvs instruments, kurš interpretējams mūsdienu apstākļu aspektā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa konsekventi aizstāv viedokli, ka tiesas precedentā tiesības nav noteiktas reiz un uz visiem laikiem. Daudzās jomās tās ir attīstījušās un joprojām pastāvīgi attīstās. Citiem vārdiem sakot, Tiesa elastīgi

⁴⁴ Case of P.G. and J.H. v. the United Kingdom, No 44787/98, 25 September 2001.

piemēro principu “palikt pie nolemtā”, kas nozīmē to, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencija ir “dzīvs dokuments”, kurš interpretējams mūsdienu mainīgo apstākļu aspektā.

Mūsdienu apstākļu kontekstā autors piedāvā atsevišķus grozījumus Latvijas Republikas Satversmē un Somijas Republikas Konstitūcijā, kuri paredz un garantē plašāku tiesību apjomu, nekā ietverts Konvencijā un citos starptautiskajos cilvēktiesību aktos.

NOBEIGUMS

Romiešu formula – tiesiskums ir valsts pamats (*justitia est fundamentum regnorum*) ir kļuvusi aktuālāka tieši XXI gadsimtā. Cilvēka neatņemamās tiesības un brīvības ir ne tikai oficiāli atzīstamas un deklarējamas, bet jārada arī efektīvi mehānismi to garantēšanai, tai skaitā ar starptautisko organizāciju palīdzību.

Kā liecina veiktais pētījums, lielākā daļa no visiem konstatētajiem Konvencijas pantu pārkāpumiem ir saistīti ar atkāpšanos no Konvencijas 6. panta noteikumiem, kuri nodrošina katram taisnīgu, publisku lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā saprātīgā termiņā. Pēc Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas stāšanās spēkā Latvijas Republikā 1997. gadā ECT ir pieņēmusi nolēmumus 107 Latvijas lietās, no kurām tikai 13 nebija konstatēti Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas vai tās protokolu pantu pārkāpumi, un ir atzinusi 27 Konvencijas 6. panta pārkāpumus, kas sastāda 28% no visiem ECT nolēmumiem par Latviju.

2014. gadā ECT uzlika Latvijai pienākumu izmaksāt kompensācijas 1,33 miljonu eiro apmērā, no kuriem tikai Jānim Vistiņam un Genādijam Perepjolkīnam kompensācija izmaksāta kopsummā 1,21 miljons eiro.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa laika posmā no 1990. līdz 2015. gadam ir atzinusi 151 Konvencijas un tās protokolu pantu pārkāpumu, ko pieļāvušas Somijas tiesas. No šiem pārkāpumiem 98 ir tieši Konvencijas 6. panta pārkāpumi, kas sastāda 65% no visiem ECT nolēmumiem par Somiju.

Pētījumā sniegtā lietu izskatīšanas salīdzinošā prakse Latvijas Republikas Satversmes tiesā un trīs Augstākās tiesas Departamentos, kā arī Somijas Augstākajā tiesā un Augstākajā administratīvajā tiesā ļauj secināt, ka iepriekš tādi salīdzinoši pētījumi nav veikti un šajā pētījumā gūtie secinājumi un piedāvātie priekšlikumi var dod zināmu ieguldījumu cilvēka tiesību aizsardzības jomā Latvijas Republikā un Somijas Republikā.

Promocijas darba tapšanas laikā Eiropas Savienību, atsevišķas tās dalībvalstis un kandidātvalstis skāra būtiskas pārmaiņas. Lielbritānijas *Brexit* iznākums vēl vairāk palielināja centrālās Eiropas Savienībā, tostarp, arī tendenci tās dalībvalstīm nepieņemt atsevišķiem Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmumiem, balstoties uz nacionālo valstu Konstitūcijām. Postošais terorisms Francijā, Beļģijā un Vācijā mudina ES dalībvalstis pieņemt radikālus mērus drošības un stabilitātes saglabāšanai, piemēram, Francijā tika ieviests ārkārtas

stāvoklis. Sakarā ar valsts apvērsuma mēģinājumu arī ES kandidātvalstī Turcijā tika ieviests ārkārtas stāvoklis uz trim mēnešiem. Abās minētajās valstīs daļēji tika apturēta Eiropas Cilvēktiesību konvencijas darbība. Šajā sakarā somu tiesībzinātnieks profesors Martins Šeinins atgādināja, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencija ārkārtas situācijā pieļauj atkāpes no dažām tiesībām, taču šīs atkāpes nebūt nenozīmē visu Konvencijas pantu neievērošanu.

Piemēram, spīdzināšanas, nāves soda piemērošanas un diskriminācijas aizliegums pieder pie tiesībām, kuras obligāti jāievēro arī ārkārtas situācijā. Tāpat nedrīkst pārkāpt principu, saskaņā ar kuru sods var tikt piemērots tikai likumā noteiktā kārtībā. Nevienam nedrīkst atzīt par vainīgu nozieguma izdarīšanu un sodīt par pārkāpumu, kurš saskaņā ar tā izdarīšanas brīdi spēkā esošo normatīvo regulējumu netika atzīts par noziedzīgu.

21. gadsimta sākuma izaicinājumi, ar kuriem saskārās atsevišķas valstis, neizslēdz līdzīgu situāciju iespējamību arī citviet. Taču starptautiskās tiesības arī ārkārtas situācijās viennozīmīgi garantē ikvienai attiecīgas ES valsts jurisdikcijā esošai personai tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā, aizsardzību pret spīdzināšanu, diskrimināciju un nāves soda piemērošanu.

Preterorisma apkarošanas nepieciešamība mudina Eiropas valstis realizēt stingrus drošības mērus, lai garantētu valsts un tās pilsoņu drošību, cieņu un labklājību. Taču autors uzskata, ka šie pasākumi nedrīkst ierobežot konstitucionālās brīvības, tostarp, starptautiski garantētās tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā.

Minētie apstākļi lika autoram kaut minimālā apjomā pievērsties cilvēktiesību jautājumiem strauji mainīgajos apstākļos Eiropas Savienībā un atsevišķās tās kandidātvalstīs un deva papildu argumentus atsevišķu secinājumu izdarīšanai un priekšlikumu izvirzīšanai šī pētījuma noslēgumā.

Nospraustā mērķa sasniegšanai pētījumā tika atrisināti šādi uzdevumi:

1. Izanalizēta konstitūcijas loma Latvijas Republikas un Somijas Republikas nacionālajā tiesvedībā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1979.–2010. g. pieņemtajos nolēmumos vairākkārt tika norādīts, lai nacionālās valdības, it sevišķi tiesas, pirmajā vietā izvirza iekšzemes tiesību aktu interpretāciju un piemērošanu un lēmumu pieņemšanu konstitucionālos jautājumos. Citāda pieeja varētu novest pie konstitūcijas kā valsts teritorijā spēkā esošā augstākā tiesību akta lomas samazināšanās.

Atbildi uz uzdoto pētījuma jautājumu apstiprina arī bijušo ECT tiesnešu un Latvijas Republikas un Somijas Republikas konstitucionālo tiesību ekspertu

atbildes, kā arī secinājumi, kas izdarīti, apkopojot un padziļināti analizējot Latvijas Republikas Augstākās tiesas un Somijas Republikas Augstākās tiesas, kā arī citu Eiropas valstu tiesu, tostarp, konstitucionālo tiesu nolēmumus.

2. Noteikta Eiropas Cilvēktiesību konvencijas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas loma lietas taisnīgā iztiesāšanā.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas un Latvijas Republikas Satversmes, Somijas Republikas Konstitūcijas pamatā tika liktas vienas un tās pašas vērtības: cilvēka un pilsoņa tiesību un brīvību aizsardzība kā tiesiskas valsts neatņemama sastāvdaļa un tiesību uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā veicinošu faktoru garantija. Lielākā daļa Latvijas Republikas Satversmes un Somijas Republikas Konstitūcijas nodaļu noteikumu ir līdzīgi ar Konvencijas noteikumiem gan teksta, gan jēdzieniskajā nozīmē.

Autora sniegtā Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmumu, kā arī Somijas Republikas Augstākajā tiesā un Augstākajā administratīvajā tiesā pieņemto nolēmumu analīze norāda uz skaidru pozīciju par Eiropas cilvēka tiesību un brīvību aizsardzības sistēmas fundamentālo lomu, kas izpaužas Tiesai konsekventi implementējot Konvencijas noteikumus un Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumus taisnīgā lietu iztiesāšanā un nacionālā tiesiskā regulējuma trūkumu atklāšanā un novēršanā.

3. Izpētīta prasību pārskatīšanas procedūra Latvijas Republikas un Somijas Republikas Augstākajās tiesās un starptautiskā tiesu darbības uzraudzības standarta īstenošana.

Latvijas Republikas Satversmes tiesa vairākkārt atzīmēja, ka starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli, kas ļauj notekt tiesiskas valsts pamattiesību un principu saturu un apjomu tādā mērā, kādā šī interpretācija neizslēdz no tiesību loka vai neierobežo Satversmē noteikto pamattiesību apjomu.

Latvijas Republikas Augstākajā tiesā ir apkopota vērtīga konstitucionālo normu interpretācijas un piemērošanas judikatūra. Taču atsevišķās zemāka līmeņa tiesās Augstākās tiesas judikatūra netiek pienācīgi izmantota un dažkārt tiek pieļautas kļūdas likuma normu interpretācijā un piemērošanā.

Somijas Republikas Konstitūcijai likumiski noteikts valsts augstākā likuma spēks un nav pieļaujami gadījumi, kuros kāda normatīvā akta vai lēmuma normas būtu pretrunā ar valsts Konstitūciju.

4. Izanalizēta tiesību uz lietas taisnīgu izskatīšanu realizēšana Latvijas Republikas un Somijas Republikas tiesās.

Veiktais pētījums skaidri nodemonstrēja, ka, neskatoties uz ievērojamām atšķirībām Latvijas Republikas un Somijas Republikas tiesību sistēmās, abas sistēmas izmanto vienu un to pašu starptautisko normu piemērošanas normatīvo veidu, kas nostiprina tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā.

Saskaņā ar precedenta tiesību principiem termins “likumā noteiktā kārtībā” nozīmē to, ka pārsūdzot kādu lietu, šai pārsūdzībai jābūt pamatotai ne tikai ar atbilstīga likuma esamību nacionālajā tiesību sistēmā, bet arī ar šā likuma kvalitātes līmeni, kas būtu saprotams konkrētai personai un viņa būtu spējīga prognozēt tā piemērošanas sekas. Sakarā ar to Eiropas Cilvēktiesību tiesa daudzkārt ir uzsvērusi, ka vairumā gadījumu tieši nacionālo valstu institūcijām, konkrēti – tiesām, likumu piemērošanas gaitā tos jāprot skaidrot un interpretēt.

Pasvītrojot starptautisko tiesību, tostarp, Eiropas Cilvēktiesību konvencijas lomu, kura izpaužas Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumos, autors cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību, taisnīgas lietas izskatīšanas prasību izpildi atbilstoši Somijas Republikas Konstitūcijas un Latvijas Republikas Satversmes normām uzskata par sevišķi svarīgu.

Autora veiktais pētījums apliecina, ka nacionālo valstu tiesās pieļauto kļūdu vairākums ir saistāms ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. panta pārkāpumiem. Tiesu kļūdas tiesību normu interpretācijā un piemērošanā un augstākajās tiesu instancēs izskatāmo lietu skaita pieaugums nosaka nepieciešamību iniciēt grozījumus Latvijas Republikas un Somijas Republikas spēkā esošajos likumos.

Izskatot lielu apjomu sūdzību (konstitucionālo un kasācijas sūdzību) Latvijas Republikas Satversmes tiesā, Latvijas Republikas Augstākajā tiesā, Somijas Republikas Augstākajā tiesā un Somijas Republikas Augstākajā Administratīvajā tiesā un veicot to salīdzinošo analīzi, autoram radās pārlicība par atsevišķu novatorisku grozījumu Latvijas Republikas un Somijas Republikas normatīvajos aktos nepieciešamību, šo grozījumu korelāciju ar abu valstu Konstitūcijām un Eiropas Cilvēktiesību konvenciju.

PRAKTISKĀS REKOMENDĀCIJAS

Kā liecina veiktais pētījums, lielāko daļu kļūdu nacionālās tiesas ir pieļāvušas tieši saistībā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantu. Tiesu kļūdas, nacionālajām tiesām taisot spriedumus, un augstākās instances tiesās izskatāmo lietu skaita palielināšanās prasa grozījumu un papildinājumu veikšanu nacionālajos tiesību aktos un tiesu sistēmas reformas. Šie grozījumi veicami atbilstoši Konstitūcijai.

Pamatojoties uz tiesību doktrīnu, visu līmeņu Latvijas Republikas un Somijas Republikas tiesu prakses, Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras, kā arī atsevišķu Eiropas valstu konstitūciju analīzi autors piedāvā veikt sekojošus grozījumus Latvijas Republikas Satversmē un Somijas Republikas Konstitūcijā, kā arī citos tiesību aktos.

1. Nevainīguma prezumpcijas princips ir viens no tiesvedības pamatprincipiem. Autors piedāvā veikt grozījumus Somijas Republikas Konstitūcijas 8. pantā

un izteikt to sekojošā redakcijā:

Katrs par nozieguma izdarīšanu apsūdzētais uzskatāms par nevainīgu, kamēr viņa vaina netiks pierādīta likumā paredzētajā kārtībā un noteikta ar likumīgā spēkā stājušos tiesas spriedumu.

Aizdomās turētajam vai apsūdzētajam nav jāpierāda savs nevainīgums.

Nenovēršamas šaubas par personas nevainīgumu traktējamas apsūdzētā labā.

2. Autors piedāvā veikt grozījumus Somijas Republikas Konstitūcijas 17. panta 2. daļā

un izteikt to sekojošā redakcijā:

Katra tiesības apsūdzības uzrādīšanas, lietas izmeklēšanas tiesā vai citā valsts institūcijā stadijā bez maksas izmantot tulka pakalpojumus, ja viņš nesaprot tiesā lietoto valodu, kā arī šajā lietā saņemt tiesību aktu dzimtajā valodā, garantē likums.

3. Autors piedāvā veikt grozījumus Somijas Republikas Konstitūcijas 21. pantā

un izteikt to sekojošā redakcijā:

Katram strīda par viņa civilajām tiesībām un pienākumiem gadījumā vai jebkuras kriminālas apsūdzības uzrādīšanas gadījumā ir tiesības uz lietas publisku izskatīšanu saprātīgos termiņos un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā.

Katram par nozieguma izdarīšanu notiesātajam ir tiesības uz sprieduma pārskatīšanu augstākstāvošā tiesā likumā noteiktajā kārtībā.

Katram ir tiesības atbilstoši Somijas Republikas starptautiskajiem līgumiem vērsties starptautiskajās cilvēktiesību un brīvību aizsardzības institūcijās, ja ir izsmelti visi iekšējie tiesiskās aizsardzības līdzekļi, kā tas paredzēts vispārpieņemtajās starptautisko tiesību normās.

Nepamatotas tiesību samazināšanas gadījumā katram ir tiesības uz atbilstošu atlīdzību.

4. Autors piedāvā veikt grozījumus Somijas Republikas Konstitūcijas 22. pantā

un izteikt to sekojošā redakcijā:

Katram tiek garantētas tiesības uz kvalificētas juridiskās palīdzības saņemšanu. Likumā paredzētajos gadījumos juridiskā palīdzība tiek sniegta bez maksas.

Katram aizturētajam, apcietinātajam, nozieguma izdarīšanā apsūdzētajam ir tiesības izmantot advokāta (aizstāvja) palīdzību no attiecīgi aizturēšanas, apcietināšanas vai apsūdzības uzrādīšanas brīža.

5. Autors piedāvā veikt grozījumus Somijas Republikas Konstitūcijas 77. pantā

un izteikt to sekojošā redakcijā:

Konstitucionālās komisijas pienākums ir sniegt atzinumus (atsauksmes) par likumprojektu konstitucionālismu un citiem izskatīšanai saņemtajiem jautājumiem, kā arī jautājumiem attiecībā uz starptautisko cilvēktiesību konvenciju likumprojektu un par Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumu atbilstību Somijas Republikas Konstitūcijai.

6. Svarīgs lietas taisnīgas iztiesāšanas elements ir apsūdzētā tiesības zināt par viņam uzrādītās apsūdzības būtību un raksturu. Autors piedāvā veikt grozījumus Somijas Republikas Procesuālā kodeksa 4. nodaļa 2. §

un izteikt to sekojošā redakcijā:

Bez maksas izmantot tulka pakalpojumus apsūdzības uzrādīšanas, iepriekšējās izmeklēšanas stadijā un visās lietas iztiesāšanas stadijās.

7. Autors piedāvā veikt grozījumus Somijas Republikas Likuma par piespiedi līdzekļu piemērošanu 10. nodaļa 3. panta 1. punktā

un izteikt to sekojošā redakcijā:

Tādu operatīvās izmeklēšanas pasākumu veikšana, kuri ierobežo cilvēka un pilsoņa konstitucionālās tiesības uz sarakstes, telefona sarunu, pasta, telegrāfa un citas pa pasta un elektroniskā pasta sakariem nododamās

informācijas noslēpumu, kā arī mājokļa neaizskaramību, pieļaujama tikai uz tiesas nolēmuma pamata un esot pietiekamai informācijai par to, ka notiek sagatavošanās smaga nozieguma izdarīšanai, noziegums tiek izdarīts vai ir izdarīts.

8. Autors piedāvā veikt grozījumus Somijas Republikas Likuma par policiju 3. nodaļas 30. pantā

un izteikt to sekojošā redakcijā:

Piespiedu līdzekļus var piemērot, ja vien to piemērošana ir uzskatāma par attaisnojamu, ņemot vērā izmeklējamā nozieguma smagumu, cik svarīga ir tā izmeklēšana un cik lielā mērā tiek pārkāptas aizdomās turētā vai citu personu tiesības, un pēc speciālas tiesas atļaujas saņemšanas uz laiku, kas nepārsniedz vienu mēnesi.

9. Lai labotu situāciju un nodrošinātu aizdomās turēto un apsūdzēto tiesību uz juridisko palīdzību efektīvu realizēšanu, autors piedāvā izdarīt grozījumus Somijas Republikas Procesuālā kodeksa 15. nodaļas 1. § par iepriekšējo izmeklēšanu un 2. nodaļas 1. § saskaņot ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantu

un izteikt to sekojošā redakcijā:

aizdomās par nozieguma izdarīšanu turētajam ir tiesības uz aizstāvību caur paša izvēlētu aizstāvi iepriekšējās izmeklēšanas un tiesas procesa stadijā vai gadījumā, ja viņam trūkst līdzekļu aizstāvja pakalpojumu apmaksāšanai, bez maksas izmantot viņam noteiktā aizstāvja pakalpojumus, kad to prasa taisnīgas tiesas intereses.

10. Autors piedāvā izdarīt grozījumus Somijas Republikas Likuma par iepriekšējo izmeklēšanu 2. nodaļas 6. pantā

un izteikt to sekojošā redakcijā:

Katram tiek garantētas tiesības uz kvalificētas juridiskās palīdzības saņemšanu. Likumā paredzētajos gadījumos juridiskā palīdzība tiek sniegta bez maksas.

Katram aizturētajam, apcietinātajam, par nozieguma izdarīšanu aizdomās turētajam ir tiesības uz juridisku palīdzību (viņa tiesību aizstāvi) no aizturēšanas, apcietināšanas vai apsūdzības uzrādīšanas brīža.

Par kriminālnozieguma izdarīšanu aizdomās turētajai vai apsūdzētajai personai ir tiesības izmantot paša izvēlēta advokāta pakalpojumus visās kriminālprocesa stadijās.

11. Autors piedāvā izdarīt grozījumus Latvijas Republikas Satversmes 89. pantā

un izteikt to sekojošā redakcijā:

Valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem.

Starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse Satversmes tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli, kas ļauj noteikt tiesiskās valsts pamattiesību un principu saturu un apjomu tādā mērā, kādā šī interpretācija nenoved pie Satversmē iekļauto pamattiesību samazinājuma vai ierobežojuma.

12. Autors piedāvā izdarīt grozījumus Latvijas Republikas Satversmes 92. pantā

un izteikt to sekojošā redakcijā:

Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam par nozieguma izdarīšanu notiesātajam ir tiesības uz tiesas pasludinātā sprieduma pārskatīšanu.

Katram ir tiesības uz paša izvēlēta advokāta palīdzību, vai, gadījumā, ja viņam nepietiek līdzekļu aizstāvja pakalpojumu apmaksāšanai, bez maksas izmantot viņam noteiktā aizstāvja pakalpojumus, kad to prasa lietas taisnīga iztiesāšana.

Katram aizturētajam, apcietinātajam, par nozieguma izdarīšanu aizdomās turētajam ir tiesības uz juridisku palīdzību (viņa tiesību aizstāvi) no aizturēšanas, apcietināšanas vai apsūdzības uzrādīšanas brīža.

13. Autors piedāvā izdarīt labojumus Latvijas Republikas Satversmes 96. pantā

un izteikt to sekojošā redakcijā:

Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, personīgās un ģimenes dzīves noslēpumu, sava goda un labā vārda aizstāvību.

Katram ir tiesības uz sarakstes, telefona sarunu, pasta un telegrāfa un citu sūtījumu noslēpumu. Šo tiesību ierobežošana pieļaujama tikai uz tiesas nolēmuma pamata.

14. Autors piedāvā izdarīt grozījumus Latvijas Republikas Satversmes likuma 16. panta 6. punktā

un izteikt to sekojošā redakcijā:

Satversmes tiesa izskata lietas saskaņā ar Latvijas nacionālo tiesību normām un tiem Latvijas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, kuri nav pretrunā ar Satversmi.

Ja Satversmes tiesa secina, ka uz Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju balstītais Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmums ir pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmi, šis lēmums šajā daļā nav izpildāms.

15. Autors piedāvā izdarīt grozījumus Latvijas Republikas Kriminālprocesa likuma 4. nodaļas 2. pantā

un izteikt to sekojošā redakcijā:

Strīda par civiltiesībām un pienākumiem gadījumā ikvienam ir tiesības pēc jebkuras kriminālas apsūdzības uzrādīšanas bez maksas izmantot tulka pakalpojumus, ja viņš nesaprot tiesā lietoto valodu vai nerunā šajā valodā.

16. Autors piedāvā izdarīt grozījumus Krimināllikuma 88. panta pirmajā daļā

un izteikt to sekojošā redakcijā:

(1) Par spridzināšanu, dedzināšanu, kodolķīmisko, ķīmisko, bioloģisko, bakterioloģisko, toksisko vai citu masveida iznīcināšanas ieroču lietošanu, masveida saindēšanu, epidēmiju, epizootiju izplatīšanu, personas nolaupīšanu, ķīlnieku sagrābšanu, gaisa, sauszemes vai ūdens transportlīdzekļu sagrābšanu vai citādām darbībām, ja tās veiktas nolūkā iebiedēt iedzīvotājus vai piespiest valsti, tās institūcijas vai starptautiskās organizācijas izdarīt kādu darbību vai atturēties no tās, vai kaitēt valsts, tās iedzīvotāju vai starptautiskas organizācijas interesēm (terorisms), – soda ar mūža ieslodzījumu vai brīvības atņemšanu uz laiku no deviņiem gadiem līdz divdesmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem.

17. Autors piedāvā izdarīt grozījumus Krimināllikuma 88.³ pantā
un izteikt to sekojošā redakcijā:

Par personas vervēšanu vai apmācīšanu terora aktu veikšanai, – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no astoņiem līdz piecpadsmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem.

18. Autors piedāvā grozīt Somijas Republikas Krimināllikuma 34.(a) nodaļas otro punktu *un izteikt to sekojošā redakcijā:*

34 (a) 2

Par tīšu smaga, cilvēka dzīvībai bīstama kaitējuma nodarīšanu, cilvēku nolaupīšanu un cilvēktirdzniecību, ķīlnieku sagrābšanu, ļaunprātīgu dedzināšanu, draudiem nodarīt kaitējumu veselībai, kodolķīmisko, bioloģisko un bakterioloģisko ieroču zādzību vai pielietošanu, – soda ar mūža ieslodzījumu vai brīvības atņemšanu uz laiku no astoņiem līdz divdesmit gadiem ar mantas konfiskāciju vai bez tās.

Promocijas darbs ir komplekss pabeigts zinātnisks pētījums. Pētījuma mērķis ir sasniegts un atbildes uz noformulētajiem pētījuma jautājumiem tika saņemtas un apstiprinātas ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnešu no Latvijas un Somijas komentāriem un atzītu ekspertu atzinumiem starptautisko tiesību jomā.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. The Constitution of Republic of Latvia, Latvijas Republikas Satversme (19.06.2014. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 22.07.2014).
2. The Constitution of Republic of Finland, 11 June 1999 (731/1999, amendments up to 1112 / 2011 included) .
3. Universal Declaration of Human Rights, G.A. res. 217A (III), U.N. Doc A/810 at 71 (1948).
4. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, signed at Rome on 4 November 1950, as amended by Protocols Nos. 11 and 14, supplemented by Protocols Nos. 1, 4, 6, 7, 12 and 13. http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf.
5. Council of the European Union. Luxembourg, 7 October 2013, 14440/13 (OR.en) Presse 398.
6. Resolution (95) 3 on Invitation to Latvia to Become a Member of the Council of Europe, adopted by the Committee of Ministers on 6 February 1995 at the 527th meeting of the Minister's Deputies.
7. The Conference on Security and Co-operation in Europe. Final Act, Helsinki, 1975.
8. Recommendation No.R(2000)2 of the Committee of Ministers to Member States on the Re-examination or Reopening of Certain Cases at Domestic Level Following Judgements of the European Court of Human Rights, adopted on 19 January 2000.
9. Recommendation CM/Rec(2012)5 of the Committee of Ministers to member States on the European Code of Ethics for Prison Staff . Adopted by the Committee of Ministers on 12 April 2012 at the 1140th meeting of the Ministers' Deputies.
10. Vienna Declaration and Programme of Action, UN Doc. A/CONF.157/23.
11. Administrative Procedure Act. Hallintolaki. 434/2003.
12. Criminal Code of Finland. Rikoslaki. 39/1889.
13. Criminal Procedure Act of Finland. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa. 689/1997.
14. Code of Juriidical Procedure of Finland, Oikeudenkäymiskaari. 4/1734.
15. Kriminällikums. Latvijas Republikas likums ("LV", 199/200 (1260/1261), 08.07.1998.; Ziņotājs, 15, 04.08.1998.) [stājas spēkā 01.04.1999.] ar grozījumiem, kas spēkā uz 01.04.2013. Latvijas Vēstnesis. ("LV" 61(4867), 27.03.2013.).
16. Latvijas Republikas Satversmes komentāri; VIII nodaļa, Cilvēka pamattiesības, sagatavojis autoru kolektīvs R. Baloža vadībā, Latvijas Vēstnesis, 2011.
17. Human rights and the fight against terrorism. The Council of European Guidelines. Council of Europe Publishing March 2005. F-67075 Strasbourg Cedex.
18. Aulis Aarnio. Precedent in Finland. MacComick, Robert S.Summers. Aldershot/Dartmouth 1997.
19. Fredman M. Rikosasianajajan käsikirja. Talentum. Helsinki, 2013.

20. Grasis Jānis, Bojārs Juris. Necessity of the introduction of the progressive income tax system: A case of Latvia .ICESSIM 2015, Bali, Indonesia.
21. Hirvelä, Päivi – Heikkilä, Satu . Ihmisoikeudet – käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön. Edita Publishing Oy. Porvoo 2013.
22. Jacobs, White & Ovey : The European Convention on Human Rights. Oxford University Press; 5 edition. 2010.
23. Jochen A. Frowein “The Transformation of Constitutional Law through the European Convention on Human Rights” in Dialogue Between Judges , European Court of Human Rights: Strasbourg, 2007.
24. Joksts O., Apsītis, A. 2013. The concept of infamy (infamia) in Roman law. An engine for sustainable development and publicē security – the Roman exsample. Journal of Security and Sustainability Issues 3(1): 31 – 41, ISSN 2029-7017/ISSN 2029-7025 online.
25. Jundzis Tālavs. The World Economic Crises and Human Values. – The Internacional Conference „Values and 21.st. Century” 19-21 November 2009, Podgorica, Montenegro. Podgorica 2010.
26. Jundzis Tālavs. The Baltic Way and restoration of independence: a success story with contemporary lessons. – 25 years after. The Baltic Way and the Collapse of Totalitarian Communism: European Memory and Political Inspiration. Transcript and materiāls of the international conference on 21-22 August 2015, Riga. – Riga: Latvian Academy of Sciences Baltic Centre for Strategic Studies, 2015.
27. Krastiņš Uldis. Noziedzīgs nodarījums. Tiesu namu aģentūra. 2000.
28. Kačevska Inga & Rudevskā Baiba. Practical Application of European Union Regulations Relating to European Union Level Procedure in Civil Cases: the Experience in Baltic States" (No. TM 2012/04/EK) Riga, Vilnus, Tallinn. 2012.
29. Kaija S. Aktuālākie transformācijas virzieni kriminālprocesa tiesību jomā Latvijā //Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2013, Nr.1, 15.–20. lpp.
30. Kaija S. Completion of Criminal Proceeding within a Reasonable Time in Latvia.// Jurisprudencija, ISSN 1392–6195 (print), ISSN 2029–2058 (online), 2013, 20(2), p. 733–756., EBSCO Publishing, Inc., International Index Copernicus, C.E.E.O.L. and ULRICH'S data bases.
31. Kazaka S. Kriminālprocesuālā aizturēšana un tiesības uz brīvību un drošību// Kriminālprocesuālās aizturēšanas tiesiskums. Zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rīga, LPA, 2008.
32. Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana // Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens. 2010. Nr. 1.
33. Levits E. “Eiropas Cilvēktiesību konvencijas piemērošana Latvijas iestādēs un tiesās” [“The Application of the European Convention of Human Rights by public authorities and courts in Latvia”] in Ineta Ziemele (ed.) Cilvēktiesību īstenošana Latvijā: tiesa un administratīvais process [Implementation of Human Rights in Latvia: Judiciary and Administrative Procedure] Riga, Latvian Human Rights Institute, 1998.
34. Levits E. Par tiesiskās vienlīdzības principu//Latvijas Vēstnesis Nr. 68, 2003. gada 8.maijā.
35. Mits Mārtiņš. Komentāri Latvijas Republikas ievada ziņojumam par Starptautiskā pakta “Par pilsoņu un politiskajām tiesībām” izpildi Latvijā

- [Comments to the Initial Report of Latvia. Submitted by the Republic of Latvia as a party to the International Covenant on Civil and Political Rights], in: *Cilvēktiesību Žurnāls* [Latvian Human Rights Quarterly], Riga, 1996.
36. Niemi Anne “Administratīvais process Somijā” [“Administrative Procedure in Finland”] in Ineta Ziemele (ed.) *Cilvēktiesību īstenošana Latvijā: tiesu administratīvais process* [Implementation of Human Rights in Latvia: Judiciary and Administrative Procedure] Riga, Latvian Human Rights Institute, 1998.
 37. Pellonpää Matti. *Euroopan ihmisoikeussopimus*. Talentum. 2005.
 38. Pellonpää Matti, Gullansin Monica, Pölönen Pasi, Tapani Antti. *Euroopan ihmisoikeussopimus*. Talentum. 2012.
 39. Rezevska D. *Judikatūra kā tiesību avots: izpratne un pielietošana // Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens*. 2010. No 1.
 40. Scheinin Martin. *International Human Rights Norms in the Nordic and Baltic Countries*. Dordrecht 1995: Kluwer Law International. ISBN 90-411-0153-5.
 41. Tapanila Antti. *Epäillyn oikeudet ja hyödyntämiskielto hovioikeuksissa*. Defensor Legis, 2014.
 42. Torgāns Kalvis. *Eiropas Jurisprudences vērtības civiltiesībās: pārņemt vai nogaidīt*. Jurista Vārds, 20.11.2007., Nr. 47 (500).
 43. Ušacka Anita. *Building the International Criminal Court*”, *Pacific McGeorge Global Business & Development Law Journal*, vol. 23, no. 2 (2011), pp. 225-242.
 44. Viljanen Jukka. *The European Convention on Human Rights and the Transformation of the Finnish Fundamental Rights System: The Model of Interpretative Harmonisation and Interaction*. *Scandinavian Studies in Law*. 1999-2012.
 45. Vilks Andrejs. *Krimināltiesiskā politika: diskursa analīze un attīstības perspektīvas*. Monogrāfija Rīga, "Drukātava", 2013, ISBN 978-9984-853-83-3, 243 lpp.
 46. Ziemele Ineta and Liede Lāsma. *Reservations to Human Rights Treaties: from Draft Guideline 3.1.12 to Guideline 3.1.5.6*. NYU School of Law, New York, 2012.
 47. Ziemele, Ineta. *Special Rapporteur of the International Law Commission. CAHDI. The Judge and International custom*. Paris, 21 September 2012.
 48. Вильдабер Л. *Роль и значение прецедента в деятельности Европейского Суда по правам человека*. *Право и политика*. Москва. 2001. №8.
 49. Кашепов В.П. *Международно-правовые стандарты в уголовной юстиции Российской Федерации*. “Анkil”. Москва. 2012.
 50. Ковлер А.И., отв. ред. Гулиев В.Е. *Исторические формы демократии: проблемы политико-правовой теории*. Москва. Наука. 1990.
 51. Осминин Б.И. *Заключение и имплементация международных договоров и внутригосударственное право*. Инфотропик Медиа. Москва. 2010.
 52. Руднев В.И. *Глава “Европейский суд по правам человека и его влияние на изменение законодательства о судопроизводстве.” Международно-правовые стандарты в уголовной юстиции Российской Федерации*. “Анkil”. Москва. 2012.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietas pret atsevišķām valstīm

53. Case of Golder v. the United Kingdom, No 4451/70. 21 February 1975.
54. Case of Wiggins v. the United Kingdom, 1978, No 7456/76, 8 February 1978.
55. Case of Marckx v. Belgium, No 6833/74. 13 June 1979
56. Case of Airey v. Ireland . No 6289/73, 9 October 1979.
57. Case of Artico v. Italy. No 6694/74 , 13 May 1980.
58. Case of Salesi v. Italy. No 13023/87, 26 February 1993.
59. Case of Hornsby v. Greece, No 18357/91. 19 March 1997.
60. Case of Brumărescu v. Romania, No 28342/95, 28 October 1999.
61. Case of P.G. and J.H. v. the United Kingdom, September 2001. No 44787/98, 25 September 2001.
62. Case of Fogarty v. the United Kingdom. No 37112/97. 21 November 2001.
63. Case of Ryabykh v. Russia, Application № 52854/99, 24 June 2003.
64. Case of Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland, No 45036/98, 30 June 2005.
65. Case of Malininas v. Lithuania, No 1007/04, 1 July 2008.
66. Case of Sequeira v. Portugal, No 18545/06, 20 October 2009.
67. Case of Pyrgiotakis v. Grece, No 15100/06, 21 February 2008.
68. Case of Teixeira de Castro v. Portugal, No 44/1997/828/1034, 9 June 1998.
69. Case of Vanyan v. Russia, No 53203/99, 15 December 2005.
70. Case of Ramanauskas v. Lithuania, No 74420/01, 5 February 2008.
71. Case of Tre Traktorer AB v. Sweden, No 10873/84, 7 July 1989.
72. Case of Mellacher and Others v.Austria, No 10522/83; 11011/84; 11070/84, 19 December 1989.
73. Case of Henrik Urban and Ryszard Urban v. Poland. No 23614/08. 30 November 2010.
74. Case of Verein Gegen Tierfabriken Schweiz (VGT) v. Switzerland, No 32772/02, 30 June 2009.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietas pret Somiju

75. Case Kari Uoti v. Finland, No 61222/00, 9 April 2007.
76. Case Jussi Uoti v.Finland , No 20388/02, 23 October 2007.
77. Case of Mild and Virtanen v. Finland. Nos 39481/98 and 40227/98.
78. Case of Mariapori v.Finland, No 37751/07) final 06.10.2010.
79. Case of Marttinen v. Finland. No 19235/03. 21.04.2009.
80. Case of Jussila v. Finland. No 73053/01. 23 November 2006.
81. Case of Glantz v.Finland . No 37394/11. 20 May 2014.
82. Case of Nykänen v.Finland , No 11828/11 20 May 2014.
83. Case of Häkkä v. Finland, No 758/11, 20 May 2014.
84. Case of Kangasluoma v. Finland, No 48339/99 , January 20, 2004.
85. Case of Selistö v. Finland, November 16, 2004 , No 56767 /00 .

Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietas pret Latviju

86. Case of Lavents v. Latvia, No 58442/00, 28 November 2002.
87. Case of Slivenko v. Latvia, Application No 48321/99, 9 October 2003.
88. Case of Ždanoka v. Latvia, No 58278/00, 16 March 2006.
89. Case of Bazjaks v. Latvia. No 71572/01. 19 October 2010.
90. Case of Birznieks v. Latvia, No 65025/01, 31 May 2011.
91. Case of Čerņikovs v. Latvia, No 71071/01, 31 May 2011.
92. Case of Ternovskis v. Latvia, No 33637/02) 29 April 2014.
93. Case of A.K.v.Latvia, No 33011/08, 24 June 2014.
94. Case of Yelverton Investments B.V. and others v. Latvia, 18 November 2014.
95. Case of Čalovskis v. Latvia. No 22205/13. 24 July 2014.
96. Case of Liepiņš v. Latvia, No 31855/03. 25 November 2014.
97. Case of Meimanis v. Latvia. No 70597/11. 21 July 2015.
98. Case of Balajevs v. Latvia, No 8247/07, 8 April 2016.

Court of Justice of the European Union

99. C-37/98, Savas, ECLI:EU:C:2000:224.
100. C-619/10 Trade Agency Ltd v Seramico Investments Ltd.
101. C-7/98 Krombach.
102. C-420/07 Apostolides.
103. C-38/98 Renault.
104. C391/95 Van Uden.
105. C-104/03 Ste Paul Dairy Industries.

Itālijas Konstitucionālās tiesas, Austrijas Konstitucionālās tiesas, Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas nolēmumi

106. Italian Constitutional Court , 19 November 2012 , No 264/2012.
107. Italian Constitutional Court , June 27, 1996 , Venezia v. Ministero di Grazia e Giustizia. Judgment No.223. Rivista di Diritto Internazionale 815. (1996)
108. Constitutional Court of Austria, 14 October 1987 , N B267/86.
109. German Federative Constitutional Court October 14, 2004, 2BVR 1481/04.

Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmumi

110. 2014. gada 28. novembra Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2014-09-01.
111. 2015. gada 12. februāra Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2014-08-03.
112. 2013. gada 14. maija Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2012-13-01.
113. 2010. gada 20. decembra Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2010-44-01.
114. 2010. gada 7. oktobra Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2010-01-01.

115. 2011. gada 19. oktobra Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2010-71-01.
116. 2009. gada 3. jūnija Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2008-43-0106.
117. 2009. gada 7. aprīļa Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2008-35-01.
118. 2007. gada 18. oktobra Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2007-03-01.
119. 2005. gada 14. septembra Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2005-02-0106.
120. 2005. gada 13. maija Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2004-18-0106.
121. 2010. gada 4. janvāra Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2004-16-01.
122. 2003. gada 5. jūnija Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2003-02-0106.
123. 2002. gada 22. oktobra Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2002-04-03.
124. 2002. gada 22. februāra Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2001-06-02.
125. 2000. gada 30. augusta Latvijas Republikas Satversmes tiesas nolēmums Nr. 2000-03-01.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Kriminālietu departamenta nolēmumi

126. 2015. gada 28. decembra nolēmums lietā Nr. SKK –549/2015.
127. 2015. gada 20. augusta nolēmums lietā Nr. SKK –279/2015.
128. 2015. gada 7. augusta nolēmums lietā Nr. SKK –303/2015.
129. 2015. gada 11. jūnija nolēmums lietā Nr. SKK –133/2015.
130. 2015. gada 28. aprīļa nolēmums lietā Nr. SKK –46/2015.
131. 2015. gada 10. februāra nolēmums lietā Nr. SKK –5/2015.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta nolēmumi

132. 2015. gada 20. maija nolēmums lietā Nr. SKC-2344/2015.
133. 2015. gada 13. maija nolēmums lietā Nr. SKC-1427/2015.
134. 2015. gada 27. februāra nolēmums lietā Nr. SKC-41/2015.
135. 2015. gada 25. februāra nolēmums lietā Nr. SKC-1/2015.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta nolēmumi

136. 2015. gada 25. jūnija nolēmums lietā Nr. SKA-864-15.
137. 2015. gada 8. jūnija nolēmums lietā Nr. A43016313 SKA-642/2015.
138. 2015. gada 29. maija nolēmums lietā Nr. A420527613 SKA-237-15.
139. 2015. gada 6. maija nolēmums lietā Nr. A420412811 SKA-241-15.

Somijas Republikas Augstākās tiesas nolēmumi

140. KKO:1990:93. Judgment on 10.7.1990.
141. KKO:1991:84. R90/770. Judgment on 6.6.1991.
142. KKO:2008:24. Judgment on 14.3.2008.
143. KKO:2009:27. Judgment on 17.4.2009.
144. KKO:2009:80, Judgment on 20.10.2009.
145. KKO:2014:35. Judgment on 28.5.2014.

PATEICĪBAS

Autors izsaka sirsnīgu pateicību, cik vien tas vārdos izsakāms, mana promocijas darba zinātniskajam vadītājam profesoram *Dr. iur.* Vitoldam Zaharam, RSU Juridiskās fakultātes dekānam profesoram *Dr. iur.* Andrejam Vilkam, RSU doktora studiju programmas “Juridiskās zinātnes” vadītājam profesoram *Dr. habil. iur.* Osvaldam Jokstam, esošajiem un bijušajiem Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesnešiem, juridiskajai firmai “Lakiasiat Kari Korhonen Oy” un tās vadītājam Kari Korhonenam kungam un visiem tiem labas gribas cilvēkiem Latvijā un Somijā, kas mani ar padomu un praktisku rīcību atbalstīja šī promocijas darba tapšanā.

Īpaša pateicība manai ģimenei par sapratni, iejūtību un morālu atbalstu.